

Centrumfunctie glastuinbouw in Het Westland en De Kring 2010

Effecten van ruimtelijk beleid op primaire productie, keten en gebied

**Hans Bulthuis
Tarsy Lössbroek**

Expertisecentrum LNV, april 2001

? 2001 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Expertisecentrum LNV, Postbus 482, 6710 BL EDE.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij het gebruik van gegevens uit deze publicatie.

Oplage 50 exemplaren

Samenstelling Hans Bulhuis, Tarsy Lössbroek

Druk

Ministerie van LNV, afdeling Facilitaire Dienst/Bedrijfsuitgeverij

Voorwoord

De Nederlandse glastuinbouw staat voor een ingrijpende herstructurering, mede veroorzaakt door de functieverandering, die in een aantal gebieden moet gaan plaatsvinden. Doelstelling is het realiseren van een concurrerende, veilige en duurzame glastuinbouw. Om de herstructurering succesvol te laten verlopen moeten in ruimtelijke zin nieuwe geconcentreerde vestigingsgebieden voor de primaire productiebedrijven worden gevonden en ingericht. De ruimtelijke verdeling van de primaire glastuinbouw over Nederland zal daardoor veranderen. De overblijvende bestaande glastuinbouwgebieden het Westland en De Kring krijgen middels herstructurering een impuls om zich te ontwikkelen tot een kleiner, moderner en hoogwaardiger tuinbouwcomplex, dat ook van betekenis is voor de mainportontwikkeling van Rotterdam en Schiphol. Om een inschatting te kunnen maken van de gevolgen van de herstructurering glastuinbouw is dringend behoefte aan een verkenning waarin een nieuwe functie van de bestaande internationale glastuinbouwcentra en de gevolgen voor de omgeving worden beschreven. Deze verkenning is uitgevoerd door het Expertisecentrum LNV. Deze publicatie beschrijft voor twee gebieden in Zuid-Holland, Westland en De Kring, de effecten van ruimtelijk beleid voor de primaire glastuinbouw, de glastuinbouwketen en het gebied. Omdat een beschrijving voor de toekomst niet met zekerheid kan worden gegeven is een bandbreedte aan effecten beschreven in vier scenario's. Deze publicatie kan mede richting geven aan de wijze waarop LNV het Structuurschema Groene Ruimte - 2 invult.

Ir. H.A. Gonggrijp
Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

Samenvatting	9
1 Inleiding	13
2 Gebiedskarakteristieken Westland en De Kring	17
3 Effecten van ruimtelijk beleid op primaire glastuinbouw	19
3.1 Primaire productie	19
3.2 Economie	20
3.3 Werkgelegenheid	20
3.4 Milieu	21
3.5 Overige factoren	22
4 Effecten van ruimtelijk beleid op de glastuinbouwketen	23
4.1 Toelevering	23
4.2 Veilingen	24
4.3 Groothandel en exporteurs	25
4.4 Secundaire werkgelegenheid	25
5 Gebiedseffect van ruimtelijk beleid	27
5.1 Centrumfunctie	27
5.2 Werkgelegenheid	30
5.3 Verkeer en vervoer	30
5.4 Ruimte kwalitatief	32
Bronnen	33
Bijlage 1 Statistiek van het bodemgebruik, CBS	35
Bijlage 2 Trend in areaal	36
Bijlage 3A Eenheidstabel 1999	37
Bijlage 3B Eenheidstabel 2010	38

Samenvatting

De Nederlandse glastuinbouw staat de komende tien jaar voor een ingrijpende herstructurering, mede veroorzaakt door de functieverandering, die in een aantal gebieden moet gaan plaatsvinden. Hierdoor zal het primaire productieareaal verminderen. Doelstelling is het realiseren van een concurrerende, veilige en duurzame glastuinbouw. Deze publicatie beschrijft voor twee gebieden in Zuid-Holland, Westland en De Kring, de effecten van ruimtelijk beleid voor de primaire glastuinbouw, de glastuinbouwketen en de ruimtelijke kwaliteit. Het gebied is circa 32.000 hectare groot en van het agrarisch grondgebruik is het aandeel glastuinbouw ruim 20%. Het gebied wordt daarom gekarakteriseerd door tuinbouwactiviteiten.

Om de effecten van de toekomstige ontwikkeling in de primaire glastuinbouw in het Westland en De Kring te bepalen, wordt uitgegaan van de volgende twee beleidsopties:

1. handhaving van de huidige planologische bescherming, vastgelegd in SGR-1, van het Westland en De Kring. Deze optie is het zogenoemde SGR-1 scenario;
2. opheffing van de huidige planologische bescherming van het Westland en De Kring. Omdat niet zeker is hoeveel het areaal precies afneemt, beschrijven drie grondscenario's het primaire productieareaal in 2010 respectievelijk 75%, 50% of 25%. De meest waarschijnlijke ontwikkeling tendeert naar een afname tot 75% van het areaal tot 3.000 hectare.

In beleidsoptie 1 stabiliseert het primaire productieareaal in het gebied zich netto rond de 4.000 hectare. Deze waarde is bepaald door aanname dat de reductie van areaal in de afgelopen tien jaar, ook in de komende tien jaar doorzet. De verdeling tussen glasgroenten (42%), glasbloemen (39%) en potplanten (19%) blijft in dit scenario ongeveer gelijk.

Toelevering

Uitgaande van het beleidsoptie 1 (SGR-1 scenario) is de verwachting dat toeleveranciers in ieder geval met hun hoofdvestigingen in het gebied blijven. Een toeleverancier kan fysiek zijn service- en dienstverlening goed uitoefenen onder handbereik van de primaire producenten, hierdoor kunnen satellietbedrijven ontstaan in productiegebieden elders. Door elkaars nabijheid op te zoeken kan de samenwerkingsfunctie vanouds worden versterkt. Echter, door internationalisering is de functie van een tuinbouwcomplex voor toeleveranciers minder aantoonbaar. Waarschijnlijk vestigen toeleveranciers, als gevolg van internationalisering, nieuwe filiaalbedrijven in productiegebieden elders in Europa (bijv. Spanje). Het overall effect is dat er geen verlies optreedt in werkgelegenheid. Om als toeleverancier te functioneren is de (digitale) bereikbaarheid voor primaire producenten belangrijk. Tussen toeleverancier en producent is informatieoverdracht, vooral in het veredelingstraject van gewassen, zeer belangrijk. Hierdoor is de ketenhechtheid tussen toeleverancier en producent groot. Voor toeleveranciers kan elkaars nabijheid voordeel opleveren door kennis- en informatie-uitwisseling. Door toepassing van ICT kan de informatiefunctie ook op afstand worden uitgeoefend. Bij vermindering van primair productieareaal (grondscenario's) zullen de kassenbouwers terrein verliezen naarmate het areaal primaire productie inkrimpt. Naar verwachting leidt dit pas tot verlies aan werkgelegenheid wanneer meer dan 25% van het areaal primaire productie verdwijnt.

Primaire glastuinbouw

Onder het SGR1-scenario zal het Westland en De Kring naar verwachting de functie van siergewassenproducent behouden. Binnen de glastuinbouw blijft deze functie gehandhaafd met name voor de potplanten, ten koste van de groentesector. De productie verschuift van voedings- naar sierteeltuinbouw en hiermee neemt de actieradius (bediening van de markt) toe van europees naar mondiaal. Het is de verwachting dat daarmee het karakter van de productie, met hogere toegevoegde waarde, in Westland en De Kring verder opschuift naar een regiefunctie. Onder de grondscenario's reduceert het primaire productieareaal. Dit gaat vooral ten koste van glasgroenten omdat in algemene zin de ontwikkelingen in ketens gestimuleerd worden door twee bewegingen: 1. overschakeling naar hoogwaardiger producten (incl. vermeerdering en veredeling) en 2. ketenhechtheid (nabijheid van de veiling) die voor de sierteelt nog belangrijker is dan bij groenten. Bij een afname van primair productieareaal naar netto 3.000 of 2.000 hectare treedt dus een verdringingseffect op tussen deelsectoren; het aandeel glasgroente neemt af ten gunste van potplanten.

Veilingen

In het gebied zal de sierteeltsector zowel onder het SGR1-scenario als onder de grondscenario's zijn assemblage- en collectiefunctie, in samenwerking met de veiling in Aalsmeer, op het veilingterrein behouden. De betekenis ervan is dat men in staat is om plantmateriaal uit binnen- en buitenland te collecteren en vervolgens te assembleren tot consument gereede eindproducten. Hierdoor ontstaat een grote toegevoegde waarde. Een

krimpand areaal primaire productie heeft geen effect op de werkgelegenheid bij de veilingen. Onder andere vanwege de zeer hoge verplaatsingskosten en een zekere traagheid in het ketensysteem is het niet te verwachten dat tot 2010 veranderingen in de primaire productie leidt tot verplaatsing van veiling- en handelscentra.

Eventuele vermindering van ingevlogen bloemen via Schiphol kan uit buitenlandse luchthavens worden aangevoerd. Zowel in het SGR1-scenario als in de grondscenario's is de verwachting dat in de sierteelt de werkgelegenheid bij de veilingen op hetzelfde peil blijft.

Voor de groentesector zal zowel onder het SGR1-scenario als onder de grondscenario's de collecterende functie van de veiling verder afnemen, omdat producenten, zeker de grotere, in toenemende mate rechtstreeks hun producten afzetten bij klanten. Het administratieve proces blijft overigens naar verwachting wel via de veiling verlopen.

Groothandel en exporteurs

Voor de handel is het nakomen van afspraken belangrijk. Door de goed ontwikkelde infrastructuur, bovenop de (informatie)stromen, kan de handel klanten goed bedienen. Dicht bij grote uitvalswegen en luchthaven geeft kwekers en kopers toegang tot internationale markt met producten vanuit de hele wereld. Hierdoor kan een veelzijdig assortiment worden aangeboden, dit komt de concurrentiekracht ten goede. Er zijn onder alle scenario's geen signalen dat vermindering van de primaire productie de handelsfunctie in Westland en De Kring beperkt.

Voor exporteurs treedt onder de grondscenario's ten opzichte van het SGR1-scenario slechts een lichte vermindering op van de werkgelegenheid; daarbij zijn geen verschillen te verwachten tussen de grondscenario's onderling. Onder alle scenario's geldt dat de distributiefunctie in sterk geconcentreerde vorm aanwezig blijft. In de logistieke centra worden (kleine) partijen bloemen en planten samengesteld met grote verscheidenheid in soorten. De wagens worden op het veilingterrein geladen. De bedrijven in de sierteeltketen blijven in het gebied gevestigd, in nabijheid van veilingterrein.

Voor groentetransport heeft Westland en De Kring een 'meelift'-functie met mainport Rotterdam, door de directe nabijheid van fysieke stromen, grote uitvalswegen en van de zeehaven. In de voedingstuinbouw verschuift de dominantie in de keten naar de eindverbruiker. Retailers stemmen hun diensten af op wensen van de eindverbruiker en streven tegelijkertijd naar hoge efficiency. Dit is mogelijk door bundeling van transport tot dikke stromen. Deze bundeling kan worden gerealiseerd op agrologistieke centra, waarna ladingen worden vervoerd naar Fresh Consolidation Centers De functie van mainport Rotterdam, nu gelegen midden in het tuinbouwgebied de Vlaamse Ruit, neemt daarmee mogelijk deels af.

Economie

De financiële opbrengsten dalen niet evenredig met het areaal. In de grondscenario's neemt het areaal potplanten toe (met relatief hoge opbrengsten) ten koste van glasgroenten. Omdat de opbrengsten van planten per hectare hoger is dan groenten, dalen de financiële opbrengsten niet evenredig met verlies aan totaal areaal. Als voorbeeld is zichtbaar dat in het 50% -grondscenario de financiële opbrengst nog 55% is van het SGR-1 scenario uit beleids optie 1.

Werkgelegenheid

Voor het Westland en De Kring is de verhouding tussen primaire- en secundaire werkgelegenheid circa 1:1,4. In de grondscenario's leidt minder areaal tot een forse afname van de werkgelegenheid in de primaire sector ten opzichte van het SGR1-scenario. Deze afname loopt verhoudingsgewijze met de afname van het areaal. Het verdringingseffect tussen deelsectoren wordt dus genivelleerd omdat de komende jaren de arbeidsinzet per ha in de verschillende deelsectoren op zelfde niveau komt te liggen. Bij het 75% -scenario verdwijnen in de primaire productie t.o.v. het SGR-1 scenario ca. 6.000 arbeidsjaren.

In de overige schakels van de keten loopt de (secundaire) werkgelegenheid relatief veel minder terug. Dit laatste geldt vooral voor honkvaste bedrijven (met name de veilingen en de exporteurs en groothandel). Ten opzichte van het SGR1-scenario treedt er onder de grondscenario's pas een afname op van de secundaire werkgelegenheid in de overige schakels van de keten, indien meer dan 25% van het areaal primaire productie verdwijnt. Onder de gestelde aannames blijft nog ca 80% van de werkgelegenheid in stand, indien nog slechts een kwart van het areaal over is.

Milieu

In de toekomst neemt onder alle vier scenario's de emissie van nutriënten en het verbruik gewasbeschermingsmiddelen en grondstoffen zeer fors af. Door de scherpe milieudoelen in regelgeving uit het convenant Glastuinbouw en Milieu neemt vooral de stikstofemissie zeer sterk af, dit is onafhankelijk van het productieareaal. Additioneel resulteert afname van productieareaal nog in een geringe vermindering van verbruik en emissie. Bij het energieverbruik per hectare verdwijnt het onderscheid tussen de drie deelsectoren. Het

verbruik van energie voor glasbloemen en -groenten neemt af richting het niveau van potplanten. Het middelenverbruik voor gewasbescherming neemt naar verhouding minder dan evenredig af met het areaal door een verschuiving van groente- naar sierteelt.

Verkeer en vervoer

Vermindering van het primaire productieareaal leidt, naar verwachting, tot minder lokaal verkeer in het gebied. Deze afname zal echter minder dan evenredig zijn aan de vermindering van het areaal omdat er een verdringing naar sierteelt optreedt waar meer verkeersbewegingen in plaats vinden. Op de hoofdwegen zal naar veilingterreinen het transport van grote vrachten snijbloemen (afkomstig uit andere delen van Nederland) toenemen.

Ruimte kwalitatief

Bij handhaving van het primaire productieareaal blijft van openheid van het landschap in het gebied ten opzicht van 1999 ongewijzigd. Onder de grondscenario's zal de openheid van het landschap in principe toenemen; uiteraard is wel bepalend welke functie er voor in de plaats komt.

1 Inleiding

Achtergrond

In de Zuidelijke Randstad heeft de glastuinbouw met name in het Westland en de Kring (in het vervolg aangeduid met het 'WDK-gebied' een belangrijke productiefunctie in de primaire sector. Gevoegd bij de aanwezigheid van de andere schakels van de keten vervult het gebied een belangrijke centrumfunctie. De gedachte daarbij is dat voor een goed functioneren van de primaire productie de verschillende schakels van de totale keten dicht bij elkaar zijn gevestigd. De centrumfunctie is een combinatie van sociaal-economisch functies en de (ruimtelijke) geografische samenhang. Het dicht bij elkaar zitten kan een aantal voordelen opleveren; dit wordt aangeduid met agglomeratie-effecten. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden naar lokalisatie, urbanisatie- en infrastructurele voordelen. Bij de eerste handelt het over voordelen die voortvloeien uit de clustering van een groot aantal tuinders. De tweede hangt samen met de concentratie van ongelijksoortige bedrijven en instellingen die samenhangen met de primaire glastuinbouw en de derde heeft betrekking op geaccumuleerde vaste kapitaalgoederen als wegeninfrastructuur, nutsvoorzieningen en dergelijke. Het dicht bij elkaar zitten van schakels in de keten kan ook nadelen opleveren zoals oplopende kosten voor grond en arbeid, ziektedruk, congestie etc. Het geheel van positieve en negatieve agglomeratie-effecten, waarbij in het algemeen ervan uit wordt gegaan dat het saldo een positief effect oplevert, wordt ook aangeduid met de term centrumfunctie (uit: LEI-DLO, 1995; Functioneren van glastuinbouwcentra onder stedelijke druk, bron 8). Nadelen manifesteren zich in het WDK in toenemende ruimtelijke problemen. Deze worden o.a. veroorzaakt door de dichte, opeengepakte kassencomplexen, weinig uitbreidingsruimte, een ongunstige verkavelingstructuur een vol wegennet en toenemende druk door functies vanuit het stedelijk gebied. Dit treft vooral de primaire glastuinbouw.

In Nederland zijn met name de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening (Vijno) en van het Tweede Structuurschema Groene Ruimte (SGR2) van groot belang voor de toekomstige ruimtelijke ordening. Om de ruimtelijke implicaties van de herstructurering glastuinbouw te bepalen, heeft de Directie Zuidwest (DZW) het Expertisecentrum LNV gevraagd een verkennende studie uit te voeren naar de eventuele gevolgen van mogelijke inkrimping van het areaal glastuinbouw in het WDK-gebied. Daarbij gaat het om de drie deelsectoren potplanten, glasbloemen en glasgroenten.

Gevraagd is om deze eventuele gevolgen na te gaan voor:

- ?? de dan nog overblijvende primaire bedrijven in het WDK-gebied;
- ?? de overige schakels in de keten (agroketen effecten);
- ?? het WDK-gebied als geheel.

Afbakening

- ?? De studie richt zich uitsluitend op de glastuinbouw in het gebied Westland en De Kring.
- ?? Wat de glastuinbouw in dit gebied betreft beperkt de verkenning zich tot drie deelsectoren: potplanten, glasbloemen, en glasgroenten.
- ?? De verkenning heeft betrekking op 2010; het referentiejaar voor het areaal is 1999.
- ?? In deze verkenning omvat de keten de volgende schakels: toeleveringsbedrijven, primaire productie, veiling, en groothandels- en exportbedrijven, kleinhandel (bij groenten beperkt) en retailbedrijven. De consument is niet meegenomen omdat deze de verkenning heel complex zou maken. Bijvoorbeeld omdat het zeer veelomvattend is om logistieke consequenties van ICT-mogelijkheden en consumentengedrag (kopen via internet bijv.) te onderzoeken; wel zijn een aantal ontwikkelingen meegenomen die het gevolg zijn van ketenomkering (van aanbod- naar vraaggericht).
- ?? De verkenning gaat niet in op hervestiginglocaties van schakels in de keten.
- ?? De verkenning richt zich in algemene zin niet op de gevolgen van de verschillende scenario's voor het herstructureringsbeleid. Wel is voor de meeste uitkomsten van dit onderzoek minder relevant of het areaal is afgenomen door functieverandering of door herstructurering.

Methode

In het onderzoek is gekozen om de effecten van mogelijke krimp van het areaal primaire productie te verkennen middels vier scenario's: drie grondscenario's en een SGR-1 scenario.

In het SGR-1 scenario staat handhaving van de huidige planologische bescherming van het WDK-gebied centraal. In de drie grondscenario's leidt het vervallen van de planologische bescherming van de primaire glastuinbouw tot ruimteclaims van marktpartijen en overheden. Door aan- en verkopen op de grondmarkt zal een deel van het areaal primaire glastuinbouw in het WDK-gebied een andere functie krijgen. De scenario's geven daarbij niet aan welke nieuwe functies daarvoor in de plaats komen (zoals dat bijv. zouden kunnen zijn:

woningbouw, bedrijventerrein, recreatie, mainport-ontwikkeling, natuurontwikkeling), maar gaat er wel van uit dat er geen andere agrarische functie voor in de plaats komt in het WDK-gebied.

De conclusies in dit document zijn steeds gebaseerd op vergelijking van effecten die naar verwachting in 2010 kunnen ontstaan onder enerzijds het SGR1-scenario en anderzijds de grondscenario's. Met andere woorden: de conclusies beschrijven de verschillen in effecten in 2010 als gevolg van handhaving van het huidige ruimtelijke beleid enerzijds en anderzijds onder de 'grondscenario's' (die een beëindiging zouden betekenen van het huidige ruimtelijke beleid).

SGR-1 scenario

Uit het verloop van de areaalontwikkeling van de drie deelsectoren in de jaren 1990, 1995 en 1999 is een trendlijn bepaald. Deze lijn is naar 2010 doorgetrokken om een inschatting te maken voor het primaire glastuinbouwareaal. Uitgangspunt hierbij is voortzetting van de planologische bescherming, zoals deze geldt in het SGR-1.

De drie onderscheiden **grondscenario's** zijn:

- ?? 75%-scenario: 25% van het areaal primaire glastuinbouw in het WDK-gebied krijgt een niet-agrarische functie, zodat nog 75% van het areaal in 2010 over is, t.o.v. 1999;
- ?? 50%-scenario: 50% van het areaal primaire glastuinbouw in het WDK-gebied krijgt een niet-agrarische functie, zodat nog 50% van het areaal in 2010 over is, t.o.v. 1999;
- ?? 25%-scenario: 75% van het areaal primaire glastuinbouw in het WDK-gebied krijgt een niet-agrarische functie, zodat nog 25% van het areaal in 2010 over is, t.o.v. 1999.

De percentages geven aan hoeveel het areaal netto glastuinbouw per scenario reduceert. Deze studie geeft een mogelijke verdeling van resterend areaal potplanten, glasbloemen en glasgroenten in 2010. Dit betekent dus dat de omvang van het areaal in de grondscenario's berekend is op basis van het areaal in 1999.

Echter, de effecten die ontstaan door de grondscenario's worden vergeleken met de effecten die ontstaan door het SGR1-scenario. Immers daarmee wordt zichtbaar welke effecten optreden onder de grondscenario's vergeleken met de effecten die ontstaan door ongewijzigd beleid.

Beleidsopties

Ter bepaling van de toekomstige ontwikkeling van de primaire glastuinbouwgebied in het Westland en De Kring wordt uitgegaan van de volgende twee beleidsopties:

1. handhaving van de huidige planologische bescherming, vastgelegd in SGR-1, voor het WDK-gebied;
2. opheffing van de huidige planologische bescherming van het WDK-gebied.

Bij handhaving van de huidige planologische bescherming wordt aangenomen dat het areaal van iedere deelsector zich ontwikkelt volgens een trendlijn. Bij opheffing van de huidige planologische bescherming wordt uitgegaan van reductie van het productieareaal volgens drie bovengenoemde grondscenario's waarbij een geringer areaal resteert, resp. 75%, 50% en 25%.

Voor deze percentages is het jaar 1999 genomen als referentiejaar. Ter bepaling van de omvang van het primaire productieareaal in het studiegebied als gevolg van de beleidsopties wordt de methodiek gevolgd, zoals is beschreven in de inleiding van deze notitie.

Meest waarschijnlijke ontwikkeling

Op het moment van schrijven zijn er signalen die wijzen in een richting van een kleiner maar hoogwaardiger glastuinbouwcomplex (Voedsel en groen, bron 21). In vigerende plannen zoals het Intergaai Ontwikkeling Plan voor het Westland (IOPW) wordt gerekend met een vermindering van areaal á 700 hectare. Dit komt overeen met ongeveer 550 ha glas en betekent voor het gebied een afname van het areaal primaire productie van 13-15%. Daarnaast zal voor woningbouw het areaal glas in het Westland nog eens met 150 tot 200 hectare verminderen. Hiertoe is in januari 2001 een intentieverklaring getekend door belanghebbende gemeenten, de provincie en het IOPW-bestuur. Dit betekent voor het studiegebied een extra afname van ca. 5%.

Conclusie:

- ?? Het 75%-grondscenario uit deze studie is een reële inschatting voor de meest waarschijnlijke ontwikkeling tot 2010.

Verantwoording van cijfermateriaal

Er is voor een systematiek gekozen waarbij eenheidsgegevens (met bronvermelding) zijn verzameld (bijv. arbeidsjaren arbeid/ha, gasverbruik per m²). Deze eenheidsgegevens (zie bijlage 3) zijn vervolgens vermenigvuldigd met het totale aantal hectares van de betreffende deelsector in het WDK-gebied. Aldus ontstaan er gemiddelde waarden (voor bijv. werkgelegenheid en gasverbruik) voor de totale deelsector voor de uitgangssituatie in het jaar 1999 (areaal is daarbij op 100% gesteld). Vervolgens zijn voor elke deelsector met

deze eenheidsgegevens vier varianten doorgerekend: respectievelijk de trendlijn (handhaving beleid SGR-1) en drie scenario's waarbij het productieareaal reduceert tot 75, 50 danwel 25%. Voorts is op basis van expert-judgement een inschatting gemaakt van areaalontwikkeling van de drie deelsectoren.

De cijfers zijn tot stand gekomen door vermenigvuldiging van een bepaald areaal met een standaardwaarde (een waarde per oppervlakte-eenheid) zoals die geldt in 2010.

Sectorniveau en gewasniveau

De hierboven beschreven systematiek geeft gemiddelde waarden van de gescoorde parameters voor een deelsector. Echter binnen een deelsector is er een grote verscheidenheid aan gewassen. En op gewasniveau kunnen de waarden voor de verschillende parameters nogal uiteen lopen. Zo zijn er intensieve en extensieve teelten, teelten met of zonder assimilatiebelichting, gewassen met een korte en lange teeltduur, gewassen met uiteenlopende bemestingsregimes, laag en hoogsalderende gewassen, glasgroenten met zware stook en met lichte stook. Daardoor zouden er bij een analyse op gewasniveau steeds bandbreedtes zichtbaar worden, voor de diverse parameters. Echter, gelet op de toenemende complexiteit door het zeer groot aantal gewasvariabelen, is in deze verkenning gewerkt met totalen voor drie onderscheiden deelsectoren en niet op gewasniveau.

Hoofdstuk 3 geeft voor de drie onderscheiden deelsectoren voor een groot aantal parameters enerzijds de uitgangssituatie in 1999 en anderzijds een mogelijke ontwikkeling voor 2010 op basis van trends en als gevolg van vastgesteld en voorgesteld beleid. Daarbij is gezocht naar parameters die gevoelig zijn voor verandering onder de onderzochte scenario's. De volgende parameters zijn 'gescoord'.

Primaire productie

?? Netto areaal deelsectoren

Economie

?? Opbrengst

Werkgelegenheid

?? Primaire arbeid

?? Secundaire arbeid

Milieu

?? mineralen (stikstof en fosfaat) emissie

?? gewasbescherming

?? water

?? CO2 emissie

Overige factoren

?? Kennisontwikkeling en –verspreiding

?? keteninnovatie (productvernieuwing, nieuwe marktconcepten, andere verpakkingen)

In hoofdstuk 4 is voor de glastuinbouwketen van de drie deelsectoren een inschatting gemaakt van effecten die optreden als gevolg van vermindert areaal primaire productie, inzake de doorwerking van de verschillende scenario's. Met voornoemde methodiek zijn voor de afzonderlijke deelsectoren verkenningen gemaakt. De kwantitatieve gegevens zijn in principe bepaald door optelling van de deeleffecten uit de tabellen voor de deelsectoren uit de primaire productie. Waar getallen ontbreken is op kwalitatieve wijze gescoord.

Tenslotte is in hoofdstuk 5 een integrale verkenning gemaakt van een aantal mogelijke effecten voor het WDK-gebied als gevolg van de 3 grondscenario's voor de glastuinbouw.

Daarbij worden de volgende factoren genoemd.

?? centrumfunctie;

?? ruimte kwantitatief (hoeveelheid ruimte nog open voor keuzes);

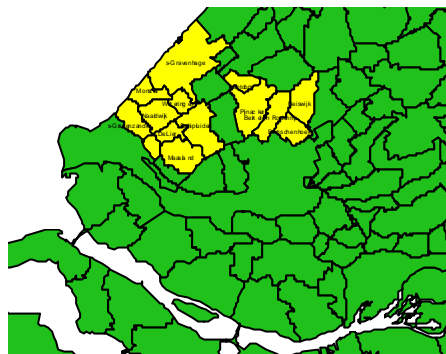
?? ruimte kwalitatief (mate van openheid, sanering verspreide of oude glastuinbouwopstanden/moderniteit);

?? werkgelegenheid;

?? verkeersbelasting.

2 Gebiedskarakteristieken Westland en De Kring

Het onderzoeksgebied omvat in Zuid-Holland de volgende 13 gemeenten: 's Gravenhage, 's Gravenzande, Bergschenhoek, Berkel en Rodenrijs, Bleiswijk, De Lier, Maasland, Monster, Naaldwijk, Nootdorp, Pijnacker, Schipluiden en Wateringen. Samen te vatten onder de noemer van Westland/De Kring (WDK), zie figuur 1.

Figuur 1

Tabel 1 en bijlage 1 geven een overzicht van het bodemgebruik. Op basis van CBS gegevens (1996) over de statistiek van het bodemgebruik is voor de gemeenten behorend tot het Westland en De Kring de volgende gebiedsbeschrijving gemaakt.

Tabel 1: Grondgebruik in WDK-gebied (ha), CBS Statistiek van het bodemgebruik, 1996

	Oppervlakte in ha	Oppervlakte in % van gebiedstotaal	
Gebiedstotaal	31.989	100	
Agrarisch grondgebruik	17.500	55	
aandeel glastuinbouw (bruto)	6.790	21	
aandeel glastuinbouw (netto)	4.173	13	
- Potplanten (netto)*	427	1,3	
- Glasbloemen (netto)*	1.619	5,1	
- Glasgroenten (netto)*	2.127	6,6	
Bebouwde grond	6.523	20	
Bos en natuurlijk terrein **	1.764	6	
Verkeersgebruik	974	3	
Recreatieve gebruik	1.679	5	
Water	2.931	9	
Overig grondgebruik	546	2	

* volgens landbouw telling, 1995

** gesommeerd uit CBS

Uit tabel 2 blijkt dat het totale areaal van het WDK-gebied ca 32.000 hectares bedraagt en dat 55% hiervan een agrarisch gebruik heeft en 20% bebouwde grond is. Van het totaal areaal agrarisch grondgebruik is bijna 40% glastuinbouw. Betrokken op het gebiedstotaal is het aandeel glastuinbouw 21%.

Tabel 2 Het WDK-gebied in relatie tot Nederland

Netto areaal	WDK (% van totaal glastuinbouw in WDK)			Nederland	Opm.
	1990	1995	1999	1999	
Glastuinbouw (ha)	4.254	4.173	4.063	9.290	1
Potplanten (ha)	351 (8%)	427 (10%)	523 (13%)	1.251 (13%)	1
Glasbloemen (ha)	1.626 (38%)	1.619 (39%)	1.578 (39%)	3.757 (40%)	1
Glasgroenten (ha)	2.277 (54%)	2.127 (51%)	1.962 (48%)	4.282 (46%)	1
Aantal bedrijven	WDK (% van totaal glastuinbouw in WDK)			Nederland	
	1990	1995	1999	1999	
Gespecialiseerde glastuinbouw	4.069	3.559	3.037	9.552	1
Potplanten	401 (10%)	389 (11%)	432 (14%)	1.543 (16%)	1
Glasbloemen *	1.739 (43%)	1.601 (45%)	1.409 (46%)	4.242 (44%)	1
Glasgroenten	1.929 (47%)	1.569 (44%)	1.196 (40%)	3.767 (40%)	1

*) CBS landbouwtelling

Conclusie tabel 2:

- ?? areaal glastuinbouw in WDK was in 1999 4.063 ha, dat is ca 50% van totaal in Nederland;
- ?? totaal areaal glastuinbouw in WDK is in de periode 1990-1999 teruggelopen met bijna 200 ha, dit is de resultante van een toename van 172 ha potplanten en een afname van 48 ha glasbloemen en 315 ha glasgroenten;
- ?? het areaal potplanten is in de periode 1990-1999 toegenomen met bijna 70%; het areaal glasbloemen is stabiel gebleven en het areaal glasgroenten is met ca 15% gedaald;
- ?? in de periode 1990-1999 is het relatieve aandeel van potplanten t.o.v. het totale areaal glastuinbouw in het gebied toegenomen van 8% naar 13%; voor glasbloemen is dit aandeel gelijk gebleven en voor glasgroenten is het relatieve aandeel gedaald van 54 naar 46%.

3 Effecten van ruimtelijk beleid op primaire glastuinbouw

Ter bepaling van de toekomstige ontwikkeling van de primaire glastuinbouwgebied in het Westland en De Kring wordt uitgegaan van de volgende twee beleidsopties:

1. handhaving van de huidige planologische bescherming, vastgelegd in SGR-1, van het WDK-gebied;
2. opheffing van de huidige planologische bescherming van het WDK-gebied.

3.1 Primaire productie

Op basis van beleidsoptie 1 (handhaving beleid SGR-1) is de verwachting dat het glastuinbouwareaal in het WDK-gebied in 2010 afneemt met circa 5% t.o.v. het jaar 1999. Deze waarde is bepaald door aanname dat de reductie van areaal in de afgelopen tien jaar (zie tabel 2) ook in de komende tien jaar doorzet. Het relatieve aandeel van de deelsectoren in 2010 volgens een trendlijn is voor potplanten, glasbloemen en glasgroenten resp. 19, 39 en 42%. Deze percentages zijn gebaseerd op cijfers uit bijlage 2.

Voor de drie grondscenario's (beleidsoptie 2: loslaten beleid in SGR-2) is op basis van expert-judgement door het EC-LNV een inschatting gemaakt van het areaal potplanten, glasbloemen en glasgroenten in 2010 in het WDK-gebied. Voor inschatting van de verdeling over deze 3 deelsectoren zijn de volgende aannames gedaan:

- ?? de meest rendabele teelten (zie bijlage 3B) zullen zo lang mogelijk in het gebied gevestigd blijven. De verwachting is daarom dat onder de grondscenario's (bij teruglopend areaal) het aandeel potplanten in WDK zal toenemen, dat het aandeel glasbloemen stabiel blijft en het aandeel glasgroenten zal teruglopen;
- ?? de verwachting is dat op de consumentenmarkt de vraag naar steeds weer nieuwe producten een belangrijke trend blijft. Daarmee bevindt de sierteeltsector zich in een kansrijke positie om zich te kunnen handhaven (zijn sterk ingericht op innovatie en product vernieuwing en consumententrends);
- ?? bij toenemende ruimtedruk zullen om te beginnen die bedrijven in de problemen komen (en gaan wijken) die nu al kampen met ruimtegebrek en dat zijn met name de glasgroentebedrijven;
- ?? bedrijven met veel transportbewegingen in het gebied naar andere schakels in de keten, stellen hoge eisen aan bereikbaarheid en zullen zo lang mogelijk in het gebied blijven zitten om daarmee de transportkosten te beperken. De verwachting is daarom dat sierteeltbedrijven honkvaster zijn dan glasgroentebedrijven.

In algemene zin geldt dat ontwikkelingen in de ketens gestimuleerd worden door twee bewegingen: overschakeling naar gewassen met hogere productiewaarde (incl. vermeerdering en veredeling) en ketenhechtheid/nabijheid die voor de sierteelt nog belangrijker is dan bij groenten. De groenten-/fruitketen is al vraaggericht. De sierteelt zal gedeeltelijk een aanbodmarkt blijven (impulskoop). Aldus ontstaat dan het beeld in tabel 3, op basis van expert-judgement.

Tabel 3 Scenario's voor het glastuinbouw areaal (primaire productie – netto) in WDK in 2010

Deelsector	100%* 1999	SGR-1 Scenario	75% scenario	50% scenario	25% scenario
Potplanten	523 13%	724 19%	561 18%	545 27%	460 45%
Glasbloemen	1.578 39%	1.525 40%	1.306 43%	937 46%	402 40%
Glasgroenten	1.962 48%	1.588 41%	1.155 38%	530 26%	151 15%
Totaal	4.063 100%	3.899 100%	3.047 100%	2.032 100%	1.016 100%

* 1999 Bron 6: CBS, landbouwtelling (netto areaal)

Conclusie areaal primaire productie

?? In de grondscenario's treedt een veel sterker verdringingseffect op tussen deelsectoren dan in het SGR1-scenario; het aandeel glasgroente neemt af ten gunste van potplanten.

3.2 Economie

Voor het sectorinkomen van de Nederlandse glastuinbouw is de betekenis van de primaire sector in vergelijking tot andere sectoren relatief groot, zo'n 0,8% van het nationale inkomen (bron 4). In de primaire sector wordt in 2000 circa 70% van het inkomen gerealiseerd in de sierteelt onder glas. De financiële opbrengsten toegespitst per deelsector in WDK zijn berekend door vermenigvuldiging van het areaal (m²) met waarden uit de Kwantitatieve Informatie (bron 37), tabel 4 toont de resultaten. Hiervoor is echter wel een correctie naar 2010 gemaakt. Op basis van expert-judgement is een inschatting gemaakt van de totale opbrengsten (f/m²) in 2010. Er is tot 2010 uitgegaan van voortzetting van de trend dat van iedere deelsector de opbrengst stijgt, inclusief cumulatieve prijscorrectie van 4%. Per deelsector zijn waarden bepaald en deze zijn opgenomen in tabel 1B.

Tabel 4: Financiële opbrengsten per scenario's voor de glastuinbouw in WDK in 2010

Deelsector	Opbrengsten (f miljoen)				
	100%* 1999	SGR-1 scenario	75% scenario	50% scenario	25% scenario
Potplanten	631	1.296	1.004	976	823
Glasbloemen	1.567	2.241	1.920	1.377	591
Glasgroenten	1.393	1.733	1.213	557	159
Totaal	3.591	5.270	4.137	2.910	1.573

Conclusie financiële opbrengsten

?? De financiële opbrengsten dalen niet evenredig met het areaal. In de grondscenario's neemt het areaal potplanten toe (met relatief hoge opbrengsten) ten kosten van glasgroenten. Omdat de opbrengsten van planten per hectare hoger is dan groenten, dalen de financiële opbrengsten niet evenredig met verlies aan totaal areaal. Als voorbeeld is zichtbaar dat in het 50% -grondscenario de financiële opbrengst nog 55% is van het SGR1-scenario.

3.3 Werkgelegenheid

In 1999 was in WDK de werkgelegenheid in de primaire productie circa 25.000 arbeidsjaren (tabel 5). In Nederland totaal was de werkgelegenheid circa 50.000 arbeidsjaren, dus 50% van de werkgelegenheid in de primaire productie vindt plaats in WDK. Onder het SGR-1 scenario komen er in het gebied nog bijna 3.000 arbeidsplaatsen bij in de periode tot 2010. Dit wordt veroorzaakt door een inschatting (gebaseerd op bron 37) dat de arbeidsintensiteit per hectare met ca 6% toeneemt. In 2010 is de werkgelegenheid in de primaire sector (in arbeidsjaren per hectare) per deelsector ongeveer gelijk, zie bijlage 3B.

Tabel 5 Werkgelegenheid primaire glastuinbouw (arbeidsjaren) per scenario in WDK 2010

Deelsector	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)				
	100%* 1999	SGR-1 scenario	75% scenario	50% scenario	25% scenario
Potplanten	3.400	4.923	3.815	3.706	3.128
Glasbloemen	10.020	10.528	9.011	6.465	2.774
Glasgroenten	12.145	11.715	8.201	3.763	1.072
Totaal	25.565	27.166	21.027	13.934	6.974

Conclusie werkgelegenheid primaire productie

?? bij het 75% -scenario (komt bijna overeen met de meest waarschijnlijke ontwikkeling, zie hoofdstuk 1) verdwijnen in de primaire productie t.o.v. het SGR-1 scenario ca. 6.000 arbeidsjaren;

?? in de grondscenario's leidt minder areaal tot een forse afname van de werkgelegenheid in de primaire sector ten opzichte van het SGR1-scenario. Deze afname loopt verhoudingsgewijze met de afname van het areaal. Het verdringingseffect tussen deelsectoren wordt dus genivelleerd omdat de komende jaren de arbeidsinzet per ha in de verschillende deelsectoren op zelfde niveau komt te liggen.

3.4 Milieu

De milieudruk in en rondom het WDK-gebied is relatief hoog, omdat circa de helft van de totale glastuinbouw in Nederland hier is geconcentreerd. Voorts ontstaat de milieudruk in het gebied niet alleen door de glastuinbouw, maar dragen de omringende industriegebieden en de verkeersdichtheid in en rond het gebied ook bij.

Voor de trendlijn glastuinbouw is het uitgangspunt dat de milieudoelen in 2010 (geformuleerd in verbruikscijfers per m² kas) gehaald worden. Dat betekent een forse afname van mineralen emissie (stikstof 10x minder), gewasbeschermingsmiddelen- en energieverbruik.

In de studie is de CO₂-emissie gekoppeld aan het gasverbruik; daarom is het van belang hoe de prijzen op de internationale energiemarkt zich gaan ontwikkelen. Bijvoorbeeld bij een afname van de prijs van elektriciteit neemt naar verwachting het gasverbruik af en navenant daalt daarmee de emissie van CO₂.

Afgezien van de parameter 'water' zijn voor alle milieuparameters zeer scherpe doelen opgesteld voor het jaar 2010. Dit is bepalend voor de grote teruggang van de cijfers voor emissie en verbruik.

De grondscenario's zullen een extra reductie geven van emissie en verbruik van deze parameters, omdat minder areaal tot een evenredige vermindering leidt. Omdat in deze grondscenario's het aantal verkeersbewegingen vanwege glastuinbouwactiviteiten in het gebied ook afneemt is de verwachting dat dit nog zal resulteren in een additionele vermindering van CO₂ emissie, alleen op basis van glastuinbouw.

Tabel 6 Verbruik en emissie mineralen, gewasbeschermingsmiddel, en nutsmiddelen WDK 2010

Verbruik en emissie op jaarbasis	100%* 1999	SGR-1 scenario	75% scenario	50% scenario	25% scenario
Totaal stikstofemissie N (ton)	1.016	161	127	85	43
Totaal fosforemissie P (ton)	69	15	12	8	4
Gewasbescherming(*) (103 kg w.s.)	80	75	62	50	29
Groenten	95	26	19	9	3
Totaal	175	101	81	59	32
Energie (**) (106 GJ)	27	-	-	-	-
Planten	8	-	-	-	-
Groenten	32	-	-	-	-
Totaal	67	49	39	26	13
Totaal water (miljoen m³)	37	35	27	18	9

* w.s. = werkzame stof gewasbeschermingsmiddel

** In de sectordoelen energieverbruik jaar 2010 is geen onderscheid gemaakt in deelsectoren daarom is alleen met het totaal gerekend. Zie voor bepaling van energie-equivalenten gas en elektriciteit in bijlage 3A, voetnoot 4 en 5.

Conclusie milieu

- ?? Onder alle vier scenario's neemt de emissie van nutriënten en het verbruik gewasbeschermingsmiddelen en grondstoffen zeer fors af. Door de scherpe milieudoelen in regelgeving uit het convenant GlaMi neemt vooral de stikstofemissie zeer sterk af. Dit is onafhankelijk van het productieareaal. Additioneel resulteert afname van productieareaal nog in een geringe vermindering van verbruik en emissie.
- ?? Door de scherpe milieudoelen verdwijnt voor energieverbruik per hectare het onderscheid tussen de drie deelsectoren. Het verbruik van energie voor glashoemen en -groenten neemt af richting het niveau van potplanten.
- ?? Bij vermindering van het productieareaal neemt het middelenverbruik gewasbescherming naar verhouding minder dan evenredig af met het areaal door een verschuiving van groente- naar sierteelt.

3.5 Overige factoren

Een aparte factor om te noemen betreft het effect van de grondscenario's op kennisontwikkeling en -verspreiding. Kennisuitwisseling in de gehele keten staat onder druk doordat kennis steeds vaker moet worden betaald (commercialisering). Hierdoor wordt geen objectieve informatie meer gegeven. Het onderzoek wat door telersverenigingen (40 telers) wordt uitgevoerd zal niet zomaar worden vrijgegeven, waardoor (gevoelige) markt informatie tot kleine groep beperkt blijft (autonome ontwikkeling). Door voortgang van ICT is verwachting dat teruggang van het areaal (telers komen verder van elkaar af te zitten) uiteindelijk weinig invloed zal hebben op kennisverspreiding en -ontwikkeling voor uitwisseling van teelt (technische) kennis.

Door ketenomkering zijn het beter en sneller inspelen op de vraag en productinnovatie als concurrentiefactoren de laatste jaren steeds belangrijker geworden. Daarbij wordt steeds meer ingezet op ketenconcepten waarbij naast het primaire product ook verpakking, combinatie met andere producten en presentatie steeds belangrijker worden. Het primaire bedrijf kan deze toegevoegde waarde leveren. Overleg en afstemming tussen de verschillende schakels van de keten is daarbij essentieel. WDK is daarbij als gebied in het voordeel door de fysieke concentratie van primaire sector en andere relevante schakels waardoor er snel op veranderende markt vragen en niches ingespeeld kan worden. Deze functie is voor (innovatieve) sierteelt belangrijker dan voor groenteteelt.

4 Effecten van ruimtelijk beleid op de glastuinbouwketen

Navolgende paragrafen gaan in op de gevolgen van verminderd areaal primaire productie voor de overige schakels in de keten. Daarbij is onderscheid gemaakt in toelevering, veiling, groothandel en exporteurs.

Tabel 7 Ontwikkeling van bedrijven

Par.	Schakels in de keten	1999	SGR-1	75%	50%	25%
4.1	Toeleveringsbedrijven	100%	100%	100%	75%	50%
4.2	Veilingen (4 stuks)	100%	100%	100%	100%	100%
4.3	Groothandel en exporteurs	100%	100%	90%	90%	90%

4.1 Toelevering

Toeleverende bedrijven zijn mobiel. De meeste toeleverende bedrijven in Nederland bevinden zich in het Westland. De toeleverende schakel van de glastuinbouw omvat sterk uiteenlopende bedrijven verdeeld in de volgende vijf groepen: plantaardig uitgangsmateriaal (43%), kassenbouw (13%), installaties & machines (16%), teeltbenodigdheden (8%) en totaal leveranciers (17%). (LEI, 1999: bron 23).

Na de primaire productie genereert de toelevering de meeste werkgelegenheid (24%, 1997: bron 18). De ketenhechtheid tussen primaire productie en de toeleverende schakel verschilt per groep. Toeleveranciers van kassen, installaties en machines en totaal leveranciers hebben een beperkte binding met de primaire bedrijven (gericht op investeringen). Deze bedrijven zullen ook bij het verdwijnen van een deel van de primaire productie in het WDK gebied blijven. Bijna alle toeleveranciers van installaties hebben volgens het adressenboek in 2000 hun standplaats in het studiegebied. Een andere locatie is pas aan de orde wanneer deze bedrijven, bijvoorbeeld als gevolg van functieverandering, moeten verplaatsen. Dit geldt met name voor de hoofdvestiging.

Binnen de keten neemt werkgelegenheid van toeleveringsbedrijven (nevenvestigingen) naar verwachting het meeste af. Leveranciers van plantaardig uitgangsmateriaal en teeltbenodigdheden hebben zeer frequent contact met de primaire bedrijven en zullen daar redelijk dichtbij gevestigd willen blijven. De hoofdvestiging van deze bedrijven blijft in het WDK gebied maar er zullen filialen in de grootste productiegebieden (en dat kan ook in het buitenland –Spanje bijv.- zijn) ontstaan. Een andere reden om voor bedrijven om uit WDK te vertrekken zijn lagere grondkosten en een lagere infectiedruk.

De internationaal georiënteerde opkweekbedrijven zullen naar verwachting uit het gebied vertrekken wanneer ze er niet in slagen om voldoende ruimte te vinden voor schaalvergroting.

De kleinere in-vitro bedrijven en andere kapitaalkrachtige bedrijven die minder gebonden zijn aan ruimte zullen naar verwachting in het gebied blijven. In het algemeen is de productiewaarde van plantaardig uitgangsmateriaal is hoog, waardoor bedrijven met deze producten in het volle Westen niet als eerste behoeven te verdwijnen. Dit geldt voor toeleveranciers in alle drie deelsectoren; glasbloemen, -potplanten en –groenten.

In de reconstructie van het Westland als kleiner, hoogwaardiger tuinbouwcomplex is plaats voor minder maar moderne en economisch sterke bedrijven. Schaalvergroting en professionalisering bieden de tuinbouwtoeleveranciers kansen. De investeringen per hectare blijven weliswaar gelijk, maar het aandeel van meer geavanceerde en dus duurdere installaties en machines neemt toe, ten koste van het aandeel van de kas. Ook mag worden verwacht dat zakelijke ondernemers meer vanuit strategische overwegingen (lange termijn) investeren (bron 23). Wanneer de trend ‘meer sierteelt en minder groenteteelt’ zich doorzet zullen de uitgaven aan productiemiddelen stijgen. Immers, deze uitgaven zijn per hectare in de sierteelt twee maal zo hoog dan in de groenteteelt. Dit betekent dat het aandeel in de investeringen van uitgangsmateriaal (uitgaven 4 maal zo hoog) en installaties en machines (uitgaven 2 maal zo hoog) en gebouwen/glas (uitgaven gelijk) toeneemt. Een gunstige ontwikkeling dus voor toeleveranciers; alleen de kassenbouwers kunnen er niet van profiteren (bron 23).

Conclusie toelevering

?? Uitgaand van het SGR1-scenario is de verwachting dat toeleveranciers in ieder geval met hun hoofdvestigingen in het gebied blijven. Daarbij gaat het om: producenten van uitgangsmateriaal, kassenbouwers, installatiebedrijven, teeltbenodigdheden en totaalleveranciers. Waarschijnlijk is wel dat

door internationalisering filiaalbedrijven zich gaan vestigen in productiegebieden elders in Europa (bijv. Spanje). Het overall effect is dat er geen verlies optreedt in werkgelegenheid.

- ?? Onder de grondscenario's zullen de kassenbouwers terrein verliezen naarmate het areaal primaire productie inkrimpt. Naar verwachting leidt dit pas tot verlies aan werkgelegenheid wanneer meer dan 25% van het areaal primaire productie verdwijnt. Bij een geringere inkrimping van het areaal zullen bedrijven niet bereid zijn om de hoge kosten voor eventuele verplaatsing op zich te nemen (verplaatsing geeft in dat geval onvoldoende meerwaarde). De Het WDK transformeert tot een kleiner hoogwaardiger tuinbouwcomplex, waarin de overige groepen van toeleveranciers zich goed kunnen handhaven.

4.2 Veilingen

De ontwikkeling van de veiling staat los van de ontwikkelingen in het glasareaal in het studiegebied. De gedachte is dat deze bedrijven gekoppeld zijn aan de mainports (Rotterdam en Schiphol). Het aantal arbeidskrachten bij veilingen, groothandelsbedrijven en de exporteurs is niet sterk gekoppeld aan de omvang van het areaal glastuinbouw. In tien jaar zal deze situatie niet ingrijpend wijzigen i.v.m. de behoefte aan een fysiek distributiepunt en afschrijving van gebouwen. Bij gelijkblijvend areaal glastuinbouw in Nederland per 2010 zal de activiteit van het gehele complex van veiling, handelsbedrijven en exporteurs mogelijk licht afnemen (tot 90%).

Het aantal veilingen/veilpunten in (de nabijheid van) het WDK-gebied bedraagt 4. Onder andere vanwege de zeer hoge kosten en een zekere traagheid in het ketensysteem is het niet te verwachten dat tot 2010 veranderingen in de primaire productie leidt tot verplaatsing van veiling- en handelscentra omdat deze zijn gekoppeld aan mainports Rotterdam en Schiphol (daarom 100% score). De invloed van veranderingen in de primaire productie op overige schakels is niet direct merkbaar door traagheid in het systeem. Dit geldt voor weinig mobiele schakels in de keten zoals de veiling. Voorts wordt momenteel fors geïnvesteerd in bijv. Bloemenveiling Holland in Naaldwijk.

Deelsector glasbloemen

Voor de bloemenketen geldt dat bijna alle telers een relatie hebben met een veiling. De vraag van de consument naar kwalitatief zeer hoogwaardige en naar gevarieerde producten die snel en jaarrond verkrijgbaar zijn, is bepalend voor de productiewijze en voor het handels- en distributienetwerk. Bij bloemen en planten is sprake van een zeer groot assortiment, waaruit duizenden verschillende producten samengesteld kunnen worden. De afzet wordt gekenmerkt door de vele eindverkooppunten. Bij een deel daarvan zijn de voorzieningen en de kennis van een dusdanig niveau dat de producten consumentklaar aangeleverd moeten worden. Voor de bloementeel blijft de collecterende functie, die plaatsvindt op de veilingterreinen in de nabijheid van de luchthaven (import vanuit Afrika en Israël) belangrijk om een volledig assortiment, jaarrond te kunnen samenstellen. Bij veranderende consumentenvoorkeuren kan de sierteelt voldoende accuraat inspelen door het grote aanbod van bloemen. In distributie is bundeling van bloemen- en planten minder goed realiseerbaar door een toenemende aantal afzetpunten (bouwmarkten, benzinstations, spoorwegstations, recreatiecentra). De distributie loopt via een fijnmazig netwerk veelal over de autoweg.

Alle buiten EU geïmporteerde bloemen worden naar verwachting tot 2010 administratief via Schiphol in de EU gedistribueerd. Daarom ligt de dominantie in de keten bij de veiling-/handel-/exportbedrijven op het veilingcomplex. Het is daarom niet te verwachten dat veilingen verdwijnen en zich mee verplaatsen naar productiegebieden bij afnemend areaal primaire productie in het WDK-gebied (gebaseerd op LEI, bron 18). De meningen lopen nog uiteen over de regiefunctie van Schiphol na 2010.

Deelsector glasgroenten

Een aantal telers levert rechtstreeks aan distributiecentra (DC). Daardoor reduceert in de autonome ontwikkeling van de groenteketen het belang van veilingen. De veiling neemt de administratieve functie over in plaats van fysieke functie.

Conclusie veilingen

- ?? Zowel in het SGR1-scenario als in de grondscenario's is de verwachting dat in de sierteelt de werkgelegenheid bij de veilingen op hetzelfde peil blijft. Een krimpend areaal primaire productie heeft geen effect op de werkgelegenheid bij de veilingen.
- ?? Onder andere vanwege de zeer hoge kosten en een zekere traagheid in het ketensysteem is het niet te verwachten dat tot 2010 veranderingen in de primaire productie leidt tot verplaatsing van veiling- en handelscentra omdat deze zijn gekoppeld aan mainports Rotterdam en Schiphol.

?? Binnen de sierteeltsector is er een beweging naar een sterkere regiefunctie van de veilingen, waardoor de (historisch gegroeide) noodzaak afneemt om nabij de primaire productie te zitten. Zo wordt, ondanks een afname van het areaal primaire productie, momenteel fors geïnvesteerd in bijv. Bloemenveiling Holland in Naaldwijk.

4.3 Groothandel en exporteurs

Deelsector glasbloemen

De glasbloemen distributie vindt plaats via een fijnmazig netwerk naar verschillende afzetpunten van de detailhandel. De snijbloemen welke wordt verkocht via de supermarkt worden vanaf de veiling via distributiecentra aangeleverd. Bij vermindering van het lokale aanbod glasbloemen zullen de distributiecentra (DC) naar verwachting proberen hun marktaandeel te behouden door bloemen van elders te betrekken. De ketenhechtheid met de veiling en luchthaven is door de collecterende functie dermate groot, dat DC ook bij vermindering van glasareaal in WDK waarschijnlijk niet verplaatsen (ze zijn in plaats bepaald door de achterliggende winkels en niet door de aanvoer van producten). Echter het aantal verkeersbewegingen van vrachtverkeer met producten in de glasbloementeel is circa 8 maal groter is dan voor glasgroenten. Reductie van primaire producenten heeft voor distributeurs in de bloementeel grotere consequenties dan voor distributeurs in de andere deelsectoren.

Deelsector potplanten

In de potplantenketen wordt een deel van de planten rechtstreeks geleverd aan afnemers zoals bouwmarkten. Dus de groenten- en potplantenketen is korter dan de snijbloemenketen. Dit marktsegment heeft te maken met een iets andere keten, die is afgestemd op de winkelformule. Hierbij is denkbaar dat primaire productiebedrijven de afzetpunten bedienen en zich in nabijheid van verkooppunten vestigen om klanten tijdig te kunnen bedienen.

Deelsector glasgroenten

De glasgroenten distributie wordt voor een groter deel dan de bloemen verkocht via de supermarkt. Per 1996 had de supermarkt ongeveer 2/3 van het marktaandeel groente en fruit in Nederland (LEI, bron 19). Efficiënt Consumer Response (ECR) wordt in de vorm van scanningstechnologie in hoog tempo ingevoerd en stelt een retailer in staat om snel en transparant inzicht te hebben in de assortimentprestaties. In de voedingstuinbouw lijkt de dominantie in de keten te verschuiven naar de eindverbruiker (lees supermarkten). Retailers stemmen hun diensten af op wensen van de eindverbruiker en streven tegelijkertijd naar hoge efficiency Dit is mogelijk door bundeling van transport tot dikke stromen. In de verschuivende markteisen en toenemende invloed van (buitenlandse) supermarkten tekent zich een schaalvergroting af waarbij de functie DC wordt overgenomen door (internationale) "Fresh Consolidation Centers (FCC). In een studie naar de rol van Nederlandse retailers (NDL, LNV, KLICT, bron 24) wordt aangenomen dat FCC zich in de toekomst vestigen nabij stedelijke agglomeraties, waarbij in FCC ook voorraadbeheer plaatsvindt. FCC hebben een verzorgingsgebied van 6-12 DC. Wanneer erbij wordt bedacht dat vooral levertijd en kwaliteit belangrijk zijn voor eindverbruikers, zullen DC en FCC in de groenteketen meer binding hebben met de vraag- dan de aanbodkant. Dus deze schakel lijkt meer binding te hebben met consumenten dan producenten. Wanneer de productie in het WDK-gebied afneemt, zullen retailers nagaan in welke productiegebieden zij dan het beste hun order kunnen plaatsen. DC zullen zich eerder opstellen op een strategische plek ten opzichte van afnemers dan toeleveranciers.

Conclusie groothandel en exporteurs

?? Onder de grondscenario's treedt er t.o.v. het SGR1-scenario slechts een lichte vermindering op van de werkgelegenheid; daarbij zijn geen verschillen te verwachten tussen de grondscenario's onderling. De reden hiervoor is dat de schakel groothandel en exporteurs veel meer binding heeft met de nabijheid van de afzetmarkt (consumenten in randstad) dan met de nabijheid van primaire productie.

?? Ontwikkelingen binnen deze schakel worden meer bepaald door de nationale distributiefunctie van Nederland en de concurrentiekracht, dan door de nabijheid van primaire productie.

4.4 Secundaire werkgelegenheid

Naar verwachting blijven de activiteiten en bedrijvigheid van de keten in tact onder het SGR1-scenario. Daarmee blijft de werkgelegenheid in de keten nagenoeg onveranderd t.o.v. 1999.

Uitgangspunten voor tabel 8:

1. Totale werkgelegenheid glastuinbouw in Nederland 95.000 arbeidsjaren (bron 4); dat is 1,5% van de werkgelegenheid in Nederland.
2. De primaire sector is goed voor zo'n 50.000 arbeidsjaren in Nederland (bron 4).
3. Op basis van 1. en 2 geldt voor Nederland een verhouding van circa 1:1 tussen primaire - en secundaire arbeid (bron 4).
4. 50% van de primaire arbeid van de Nederlandse glastuinbouw ligt in WDK (tabel 5), dat is circa 25.000 arbeidsjaren.
5. 75% van de secundaire arbeid van de overige schakels van de Nederlandse glastuinbouw ligt in WDK (aanname van hoge concentratie aan clusters van bedrijven), dat is in 1999 circa 34.000 arbeidsjaren.
6. Op basis van 4 en 5 geldt voor WDK een verhouding van circa 1:1,4 tussen primaire - en secundaire arbeid.
7. De verhouding uit 6 blijft naar verwachting in 2010 ook in deze orde van grootte liggen. De gedachte is namelijk dat de regiefunctie in de sierteelt sterker wordt (meer secundaire arbeid) en dat in de glasgroenteteelt door de toename van rechtstreekse levering aan afzetcentra secundaire arbeid afneemt.

Tabel 8 Secundaire arbeid glastuinbouwketen (afgerond in arbeidsjaren)

Schakels in de keten	1999	SGR-1	75%	50%	25%
Toeleveringsbedrijven		11.000	11.000	8.000	5.000
Veilingen (4 stuks)		20.000	20.000	20.000	20.000
Groothandel en exporteurs		5.500	5.000	5.000	5.000
Totaal	34.000	37.000	36.000	33.000	30.000

Uitgaande van de verhouding 1:1,4 zal in het SGR1-scenario de werkgelegenheid in de overige schakels van de keten ca. 37.000 bedragen ($1,4 * 27.000$). Omdat onder dit scenario in de primaire productie WDK ca. 27.000 (tabel 5) mensen werkzaam zijn.

Bepaling hoeveelheid secundaire arbeid in tabel 8 onder het 75%-scenario

Gelet op de LEI input-output tabellen (bron 20) is het uitgangspunt dat 15% van de secundaire arbeid bij de groothandel en de exporteurs zit. Dat betekent 5500 arbeidsjaren (15% van 37.000). Bij een afname van 10% (tabel 7), gaat het om ca 500 arbeidsjaren. In de tabel is gerekend met een afname van 1.000 arbeidsjaren. Totaal aantal wordt dan 36.000.

Bepaling hoeveelheid secundaire arbeid in tabel 8 onder het 50% en 25%-scenario

Stel 30% van de secundaire werkgelegenheid zit bij de toeleveringsbedrijven, dat is 8.000 ($37.000 * 30% * 75%$) arbeidsjaren. Op basis van deze aanname is totale werkgelegenheid in de overige schakels 33.000. Analooq aan deze berekening zal in het 25%-scenario de resterende werkgelegenheid nog 30.000 bedragen.

Conclusie secundaire werkgelegenheid

?? Ten opzichte van het SGR1-scenario treedt er onder de grondscenario's pas een afname op van de werkgelegenheid in de overige schakels van de keten, indien meer dan 25% van het areaal primaire productie verdwijnt. Onder de gestelde aannames blijft nog ca 80% van de werkgelegenheid in stand, indien nog slechts een kwart van het areaal over is.

5 Gebiedseffect van ruimtelijk beleid

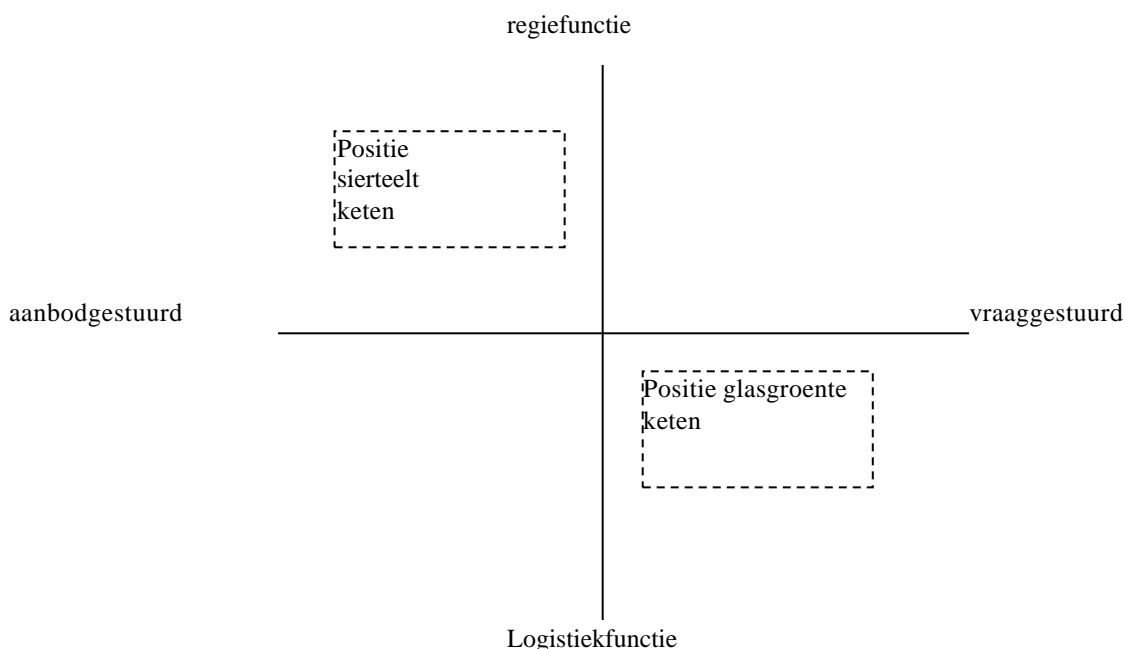
De volgende paragraaf beschrijft, binnen de sector, de functies van de tuinbouwketen in het WDK-gebied onder het SGR-1 scenario en onder de grondscenario's. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de sierteelt (tabel 9) en de glasgroenteteelt (tabel 10).

In de beschrijving is geen rekening gehouden met ontwikkelingen die zich buiten de sector af kunnen gaan spelen. Deze ontwikkelingen, bijvoorbeeld de dollarkoers of de vestiging van nieuwe logistieke centra in Europa, zouden meer invloed kunnen hebben op de keten en het gebied WDK dan wijziging in productieareaal

Om de sierteelt- en glasgroenteketen ten opzichte van elkaar te positioneren is onderstaande figuur 2 bedacht. Hieruit blijkt dat de sierteeltketen een krachtiger regiefunctie vervult dan de glasgroenteketen en dat de sierteeltketen aanbodgericht wordt gestuurd. De regiefunctie bestaat uit de afhandeling van administratieve stromen via Schiphol.

De glasgroenteketen vervult een belangrijke logistieke functie (versketen via Rotterdam) en is vraaggestuurd.

Figuur 2

5.1 Centrumfunctie

Toelevering

Om als toeleverancier te functioneren is de (digitale) bereikbaarheid voor primaire producenten belangrijk. Tussen toeleverancier en producent is informatieoverdracht, vooral in het veredelingstraject van gewassen, zeer belangrijk. Hierdoor is de ketenhechtheid tussen toeleverancier en producent groot. Voor toeleveranciers onderling kan elkaars nabijheid voordeel opleveren door kennis- en informatie-uitwisseling. Door toepassing van ICT kan de informatiefunctie ook op afstand worden uitgeoefend.

In het SGR-1 scenario kan een toeleverancier fysiek zijn service- en dienstverlening goed uitoefenen onder handbereik van de primaire producenten. Door elkaars nabijheid op te zoeken kan de samenwerkingsfunctie vanouds worden versterkt. Echter, door internationalisering is de functie van een tuinbouwcomplex voor toeleveranciers minder aantoonbaar. Door internationale toelevering neemt de locatiefactor WDK af. Verder neemt de informatiefunctie door commercialisering af, hierdoor neemt de bereidheid om samen te werken af. Bij vermindering van het areaal onder de grondscenario's neemt de functie van toeleveranciers af.

Productiefunctie

Onder het SGRI-scenario zal het WDK-gebied naar verwachting de functie van siergewassenproducent behouden. Binnen de glastuinbouw blijft deze functie gehandhaafd met name voor de potplanten, ten koste van de groentesector. De productie verschuift van voedings- naar sierteeltuinbouw en hiermee neemt de actieradius (bediening van de markt) toe van Europees naar mondiaal. Verder is de toegevoegde waarde van sierteeltproducten hoger dan van groenteproducten. Daarmee is de verwachting dat het karakter van de productiefunctie in het gebied verder opschuift naar regio.

Onder de grondscenario's neemt de productiefunctie van WDK voor glasbloemen af, en blijft voor potplanten stabiel en neemt voor glasgroenten sterk af. Dit betekent dat het karakter van de productie opschuift naar kapitaal intensievere producten.

Schaalvoordeel in rentabiliteit van sierteeltbedrijven is aangetoond bij een omvang van het tuinbouwcentrum bij maximaal ca. 1.500 ha (LEI, agri-monitor). Naarmate bedrijven groter worden, worden zij onafhankelijker van kennis- en informatie-uitwisseling met hun directe omgeving. De functie van een primair productiecentrum ligt in de kracht in onderlinge harmonie van afzonderlijke subcentra (glastuinbouwcentrum NL).

Veiling

In het gebied zal de sierteeltsector zowel onder het SGRI-scenario als onder de grondscenario's zijn assemblage- en collectiefunctie, in samenwerking met de veiling in Aalsmeer, op het veilingterrein behouden. De betekenis ervan is dat men in staat is om plantmateriaal uit binnen- en buitenland te collecteren en vervolgens te assembleren tot consument gereede eindproducten. Hierdoor ontstaat een grote toegevoegde waarde.

Voor de groentesector zal onder het SGRI-scenario als onder de grondscenario's de collecterende functie van de veiling verder afnemen, omdat producenten, zeker de grotere, in toenemende mate rechtstreeks hun producten afzetten bij klanten. Het administratieve proces blijft overigens naar verwachting wel via de veiling verlopen.

Handel

De vermindering van het primaire areaal zal geen vermindering van de mondiale centrumfunctie sierteelt optreden. Dit komt doordat de sierteelt in het WDK-gebied rechtstreeks eindproducten af zet op de nationale en internationale markt. Voor de handel is het nakomen van afspraken belangrijk. Door de goed ontwikkelde infrastructuur, bovenop de (informatie)stromen, kan de handel klanten goed bedienen. Dicht bij grote uitvalswegen en luchthaven geeft kwekers en kopers toegang tot internationale markt met producten vanuit de hele wereld. Hierdoor kan een veelzijdig assortiment worden aangeboden, dit komt de concurrentiekracht ten goede. Er zijn onder alle scenario's geen signalen dat vermindering van de primaire productie de handelsfunctie in WDK beperkt.

Export/logistiek

Onder alle scenario's geldt dat de distributiefunctie in sterk geconcentreerde vorm aanwezig blijft. In de logistieke centra worden (kleine) partijen bloemen en planten samengesteld met grote verscheidenheid in soorten. De wagens worden op het veilingterrein geladen. De bedrijven in de sierteeltketen blijven in het gebied gevestigd, in nabijheid van veilingterrein.

In distributie is bundeling van bloemen- en planten niet goed realiseerbaar door een toenemende aantal afzetpunten (bouwmarkten, benzinstations, spoorwegstations, recreatiecentra). De distributie loopt via een fijnmazig netwerk veelal over de autoweg. Hierin blijft de keten aanbod gestuurd.

Voor groentetransport heeft WDK een 'meelift'-functie met mainport Rotterdam, door de directe nabijheid van fysieke stromen, grote uitvalswegen en van de zeehaven. In de voedingstuinbouw verschuift de dominantie in de keten naar de eindverbruiker. Retailers stemmen hun diensten af op wensen van de eindverbruiker en streven tegelijkertijd naar hoge efficiency. Dit is mogelijk door bundeling van transport tot dikke stromen. Deze bundeling kan worden gerealiseerd op agrologistieke centra, waarna ladingen worden vervoerd naar Fresh Consolidation Centers. De functie van mainport Rotterdam, nu gelegen midden in het tuinbouwgebied de Vlaamse Ruit, neemt daarmee deels af.

Werkgelegenheid

De glastuinbouw heeft in WDK een belangrijke werkgelegenheidsfunctie. Deze functie wordt iets belangrijker in het SGR-1 scenario. In de grondscenario's neemt het aantal arbeidsjaren af.

Economie (uitgedrukt in financiële opbrengst)

Het sectorinkomen van de primaire productie is ongeveer de helft van het totale glastuinbouwcomplex. Hiermee draagt de primaire sector 0,5% bij aan het BNP voor Nederland. Onder het SGR-1 scenario blijft de economische functie behouden.

Onder de grondscenario's daalt de economische functie aanzienlijk.

Tabel 9 Conclusie functies glasierteeltketen

Centrum beschreven in functies	Sgr1-scenario	Grondscenario's
Toelevering	Werkgelegenheid, toelevering totaalpakket.	Verminderde werkgelegenheid, specialisering in toelevering van plantaardig uitgangsmateriaal. Nabijheid van primaire productie heeft voor kennisuitwisseling een meerwaarde.
Productie	?? Produceren, aanbodgericht. ?? Economische functie door financiële opbrengsten blijft behouden en voor potplanten zelfs versterkt. ?? Schaalvoordeel voor kleine sierteeltbedrijven (0,8 ha) blijft gehandhaafd.	?? Produceren voor nichemarkten, intensiveren. ?? De economische functie van glasbloementeel daalt. Voor potplanten blijft de economische functie gehandhaafd het 50% scenario. ?? Schaalvoordeel voor kleine sierteeltbedrijven (0,8 ha) blijft tot het 50% scenario.
	Werkgelegenheid neemt toe, vooral in potplantenteelt.	Werkgelegenheid neemt in glasbloementeel af en neemt in potplanten- toe (tot 25% scenario). Overall neemt af
Veiling/bemiddeling	Collecteren en assembleren. Prijs bepalen. Administratieve afhandeling.	Collecteren en assembleren. Prijs bepalen. Administratieve afhandeling.
	Virtuele vrachtbeurs	Virtuele vrachtbeurs
	Regievoerende tracing & tracking	Regievoerende tracing & tracking
Handel	Fysieke en visuele verhandeling via de veiling.	Afname fysieke verhandeling via de veiling. Eventueel toename internationale regiefunctie (via televeilen).
Logistiek/export	Collecteren en distributie via mainport Schiphol.	Administratieve distributie (televeilen) via mainport Schiphol.

Tabel 10 Conclusie functies glasgroenteketen

Centrum beschreven in functies	Sgr1-scenario	Grondscenario's
Toelevering	Werkgelegenheid, toelevering totaalpakket.	Verminderde werkgelegenheid, specialisering in toelevering van plantaardig uitgangsmateriaal. Versterking functie kennisuitwisseling in nabijheid van primaire productie.
Productie	Vraaggericht produceren	Verschuiving van bulk naar (intensievere) niche teelten.
	Afname productiefunctie	Afname productie door verplaatsing clusters. Gedistribueerde productie; produceren op plaats van consumptie.
	Bewerking bij de bron	Bewerking bij de bron
Veiling/bemiddeling	Prijs bepalen	Prijs bepalen
	Distributie en administratieve afhandeling (betalingen).	Ontkoppelen informatie van logistiek. Vooral administratieve functie (betalingen); fysieke functie verdwijnt.
Handel	Contractteelt	Contractteelt
Logistiek/export	Mainport Rotterdam als doorvoer van Europese fruitstromen (aanbodgestuurd). 'Meelift' functie voor groenten. Voorraadfunctie.	Fresh consolidation center nabij grote Europese metropolen; consolidatiefunctie bij de afnemer.
	Standaardisatie / overslagtechniek	Kwaliteitsgerichte (vers)logistiek

5.2 Werkgelegenheid

Op grond van tabel 5 (primaire productie) en tabel 8 (secundaire werkgelegenheid) ontstaat tabel 11 met de werkgelegenheid in de glastuinbouw in het hele WDK gebied

Tabel 11 Werkgelegenheid glastuinbouw WDK (arbeidsjaren)

Werkgelegenheid	1999	SGR-1	75%	50%	25%
Primaire productie (afgerond)	26.000	27.000	21.000	14.000	7.000
Overige schakels (afgerond)	34.000	37.000	36.000	33.000	30.000
Totaal	60.000	64.000	57.000	47.000	37.000

Conclusie werkgelegenheid glastuinbouw WDK

?? De grondscenario's leiden tot een afname van werkgelegenheid in de primaire productie, maar in de overige schakels van de keten loopt de (secundaire) werkgelegenheid relatief veel minder terug. Dit laatste geldt vooral voor honkvaste bedrijven (met name de veilingen en de exporteurs en groothandel).

5.3 Verkeer en vervoer

Voor alle deelsectoren genereert woon-werk verkeer de meeste vervoersbewegingen, gebaseerd op bron 35. In de beschrijving van de effecten vervalt personenvervoer (woon/werkverkeer) omdat hiervoor ander werk in de plaats komt. Daarom deze vermindering niet meerekenen, hetzelfde geldt voor privé verkeer. Met name voor vrachtverkeer van producten en materialen is een verschuiving te verwachten. Binnen de sectoren is zichtbaar dat de deelsector glasbloemen tot het hoogste aantal vervoersbewegingen leidt. Tabel 12 geeft hiervan een overzicht, gebaseerd op onderzoek in Zuid-Holland beschreven in EC-publicatie 173 (bron 35).

In het algemeen neemt de belasting van hoofdzakelijk het lokale wegennet af. De belasting van rijks- en provinciale wegen neemt toe. Deze belasting neemt met name toe voor transport van glasbloemen buiten het WDK gebied, door langere rij-afstanden. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat bloemen naar veilingterreinen in het westen van het land worden opgereden vanwege de collecterende functie.

Voor de deelsector groenten neemt het aantal verkeersbewegingen bij een vermindering van het areaal sterker af dan in de sierteelt. Dit komt omdat een toenemend deel van de groenten niet meer wordt opgereden naar het westen maar rechtstreeks wordt afgezet bij de afzetpunten, zoals distributie- en collectiecentra. In het transport van de veilingen/exporteurs naar de afzetpunten vermindert daarom het aantal transportkilometers. De belasting van rijks- en provinciale wegen neemt toe, met name buiten het WDK gebied.

In de grondscenario's 25 en 50% vertrekt een deel van de toeleveranciers van materialen naar nieuwe gebieden (tabel 12), dit leidt in WDK tot minder transport.

Tabel 12 Verkeer- en vervoersscenario's voor de glastuinbouw in WDK 2010

Deelsector	Type vervoer	Vervoersbewegingen (x1000)				
		100%* 1999	SGR-1 scenario	75% scenario	50% scenario	25% scenario
Potplanten	Producten	59	81	63	61	52
	Materialen	68	94	73	71	60
Glasbloemen	Producten	3.408	3.294	3.000	3.000	3.000
	Materialen	513	496	424	305	131
Glasgroenten	Producten	343	278	202	93	26
	Materialen	171	138	100	46	13
Totaal	Producten	3.810	3.653	3.265	3.154	3.078
	Materialen	752	728	598	421	204

Als netto effect van deze factoren is de verwachting dat het aantal verkeersbewegingen in het gebied in het SGR1-scenario licht zal afnemen t.o.v. 1999.

In de grondscenario's treedt er een aanzienlijk productieverlies op door minder areaal. Voorts neemt het aantal werknemers af, in de primaire sector is deze afname relatief en absoluut groter dan in de overige schakels van de keten. Deze factoren zullen naar verwachting leiden tot minder lokale verkeersbewegingen (minder verkeersdruk op secundaire wegen). Echter omdat het handelscomplex in het gebied zijn (nationale) collecterende functie blijft houden en mogelijk zal versterken, zal het aantal grote vrachtladingen op de hoofdwegen toenemen. Het netto effect is dat naar schatting in de grondscenario's het aantal verkeersbewegingen zal afnemen, maar dat deze afname minder dan evenredig zal zijn aan de vermindering van het areaal. Dit hangt samen met de relatieve honkvastheid van de overige schakels in de keten.

Conclusie verkeer en vervoer

- ?? Onder de grondscenario's nemen de lokale verkeersbewegingen in het gebied naar verwachting af. Deze afname zal echter minder dan evenredig zijn aan de vermindering van het areaal omdat er een verdringing naar sierteelt optreedt waar meer verkeersbewegingen in plaats vinden.
- ?? Op de hoofdwegen zal het transport van grote vrachten snijbloemen (afkomstig uit andere delen van Nederland) toenemen.

5.4 Ruimte kwalitatief

Voor de mate van openheid van het landschap is er van uit gegaan dat er geen verschil is tussen glasopstanden van de deelsectoren. De openheid van het landschap neemt toe bij vermindering van glas-massa. Echter, de mogelijkheid van sanering van oude glasopstanden neemt af als verouderde bedrijven reeds zijn opgeruimd.

Als het glas in clusters wordt gesaneerd, treedt een ander effect op dan wanneer dit versnipperd plaatsvindt. Op welke wijze is water opgeslagen bij de betreffende glasopstanden? Waterbassins zorgen voor openheid, dus sanering hiervan hoeft niet bij te dragen aan meer openheid van het gebied.

Het gebiedseffect van verminderde glas-massa wordt mede bepaald door het landschappelijke karakter (wel/geen open ruimte) van het omringende gebied als van de wensen van de gebruikers van het gebied zelf). Bijvoorbeeld: het effect op de openheid is beperkt als de kassen geen zichtlijnen doorbreken en als dijklichamen of groen de glasopstanden aan het oog onttrekken.

Wat betreft de landschappelijke inpasbaarheid kan getoetst worden op het aanwezig zijn van een landschapsplan en op de vraag of het betreffende gebied tot de open ruimten in het kader van de Vinex (Vijno) behoort. Ook cultuurhistorische en archeologische elementen, en het behouden en/of versterken van aanwezige natuurwaarden, kunnen deel uitmaken van de landschappelijke inpassing. Wat betreft openheid van het gebied; deze kan getoetst worden op het aanwezig zijn van een landschapsplan en op de vraag of het betreffende gebied tot de open ruimten in het kader van de Vinex (Vijno) behoort (EC-publicatie 175, bron 7).

De winst die met openheid voor natuur, landschap en openruimte is te behalen, laat zich moeilijk eenduidig vastleggen. De mate van openheid is technisch te benaderen door de oppervlakte glas door de totale oppervlakte van het gebied te delen, zoals is gedaan in de LEI studie "Omvang en dynamiek van de tuinbouw onder glas in het Groene Hart" (Bijlage 2). Afhankelijk van de uitkomst kan men dan spreken van meer of minder openheid. Aanwezigheid van glas is wat betreft beleving vooral van fysiek-ruimtelijke aard. Overigens kan de beleving van openheid bij de gebiedseigen bevolking (is vertrouwd met historisch gegroeide aanblik van het landschap) anders zijn dan de beleving bij bezoekers, recreanten en passanten. Eén of enkele bedrijven met glas in een overigens open gebied of in een gebied met gevoelige functies zal snel als een aantasting van de openheid worden ervaren. Glas in een overigens sterk verstedelijkt of veel minder waardevol gebied veel minder.

Sanering van oude glasopstanden vindt plaats in de autonome ontwikkeling en als gevolg van functieverandering. Wanneer de sanering als autonoom proces verloopt is het waarschijnlijk dat de veroudering van het complex toeneemt naarmate er meer glas uit het gebied verdwijnt. De betere ondernemers zullen waarschijnlijk wegtrekken. De wat kleinere bedrijven die niet uitgaan van continuïteit zullen het waarschijnlijk het langst uitzingen. Bij functieverandering moeten zowel verouderde bedrijven als redelijk moderne bedrijven verplaatsen. Deze laatste zullen in eerste instantie een nieuwe vestigingsplaats in het WDK gebied zoeken en bereid zijn een relatief hoge prijs voor verouderde bedrijven te betalen. Inkrimping als gevolg van functieverandering zal dus leiden tot vernieuwing en een hogere moderniteit in de overblijvende glastuinbouwgedeelten.

Conclusie ruimte kwalitatief

?? Onder het SGR1-scenario blijft de mate van openheid in het gebied t.o.v. 1999 ongewijzigd.

?? Onder de grondscenario's zal de openheid van het landschap in principe toenemen; uiteraard is wel bepalend welke functie er voor in de plaats komt.

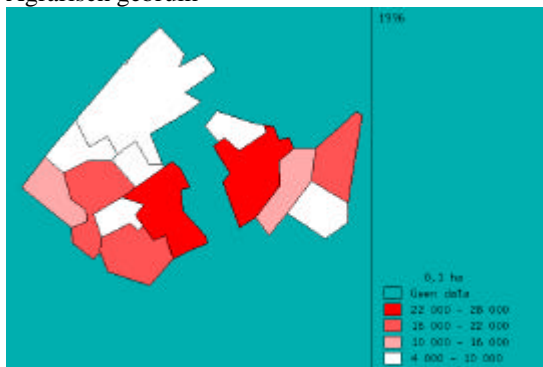
Bronnen

- 1 Alleblas J. T. W. en M. Mulder, *Kansen voor kassen, naar een economische hoofdstructuur glastuinbouw*, LEI-DLO, PBG, CLM, 1997.
- 2 Alleblas J.T.W en R.A. Rodewijk, *Ruimtelijk perspectief voor de Nederlandse glastuinbouw*, onderzoeksverslag 106, LEI-DLO, Den Haag, 1992.
- 3 Alleblas J.T.W. e.a., *Vier kassengebieden in Europa; visie op ruimtelijke kwaliteit*, publicatie 4.139. LEI-DLO, SC-DLO, , Den Haag, 1996.
- 4 Alleblas J.T.W., N.S.P. de Groot, *De Nederlandse glastuinbouw onderweg naar 2020*, rapport 2.00.12, LEI-DLO, Den Haag, 2000.
- 5 ATO-DLO, *Agrologistiek van Internationale Klasse, Een bijdrage op de deelvragen 'Waar rekening mee te houden? en Wat kan?'*, concept, Wageningen, december 2000.
- 6 CBS, Statline <http://statline.cbs.nl> Landbouwtelling 1999.
- 7 Cuelenaere R., H. Heijkers, M. Kuiper en J. van Vliet, *Beschikbaarheid en kwaliteit van glastuinbouwvestigingslocaties als alternatief voor het gebied Hoekse Waard; op grotere afstand (>60km) van het Westland*, EC-publicatie 175, VROM-DGM, EZ-DGE, VROM-RPD, LNV-EC, Ede, 1999.
- 8 Gaasbeek A.F., C.J.M. Spierings en J.H.M. Wijnands, *Functioneren glastuinbouwcentra onder stedelijke druk*, mededeling 541, LEI-DLO, Den Haag, 1995.
- 9 GLAMI, *Handboek Milieumaatregelen Glastuinbouw*, glastuinbouw en milieu, Editie 2000, Utrecht, 2000.
- 10 Groot, N.S.P de e.a., *Voorbij het verleden; drie toekomstbeelden voor de Nederlandse agribusiness, 1990-2015*, LEI-DLO, Den Haag, 1994.
- 11 Hanemaayer D. en P. Rekkers, *Ruimte voor economische dynamiek, vestigingsplaatsfactoren: belang, waardering en knelpunten*, EZ, Den Haag, juni 1998.
- 12 Hansman, H.J.M., *De consument gevangen in cijfers; Zoektocht naar het bestaan van consumentenbeelden*, LEI-DLO, rapport 3.99.07, Den Haag, 1999.
- 13 Havinga H., J. van Vliet en A. van Winden, *Ruimte voor mensen en wensen; landbouw met één miljoen hectare*, EC-publicatie 166, Ede, 2000.
- 14 Hietbrink O., G. Keurentjes, M. Vollebregt, J. van Esch, D. Piekaar, T. Deinum, *Glastuinbouw 2005, glas in een veranderende omgeving*, EC, Naalwijk/Aalsmeer, 1995.
- 15 Horen van L.G.J., J.T.W. Alleblas, J. Bremmer, O. Hietbrink, *Sierteelt en beleid in ontwikkeling; effecten van organisatorische ontwikkelingen in de sierteelt op het overheidsbeleid*, LEI-DLO rapport nr. 1.00.10, Den Haag, 2000.
- 16 IKC en PD, *Uitgangsmateriaal en het Meerjarenplan Gewasbescherming; een verkenning voor de groenteteelt en de bloemisterij*, Ede, 1994.
- 17 IOPW, *Ontwikkelingsplan Het Nieuwe Westland*, intergraal ontwikkelingsplan Westland, Den Haag, 1999.
- 18 Jajae I.A.M.A., J.J. de Vlieger, K.L. Zimmermann, *Mainports en agrologistiek*, rapport 3.99.01, LEI, Den Haag, 1999.
- 19 Kolkman, W.A., *Dynamiek in de groente- en fruitsector van 1990 tot 1998, een nieuw logistiek concept*, LEI, Den Haag, 1999.

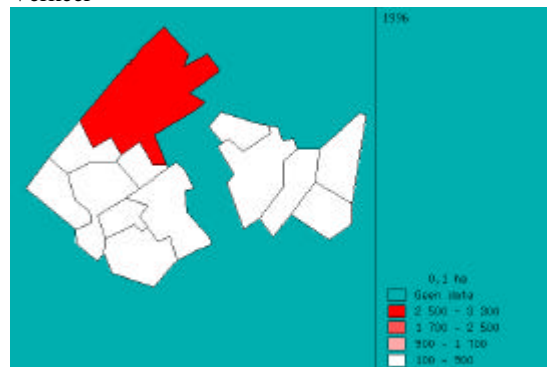
- 20 Koole B., en M.G.A. van Leeuwen, *Het Nederlandse agrocomplex 2000*, LEI, rapportnr. 1.00.12, Den Haag, 2000.
- 21 LNV, *Voedsel en Groen, Het Nederlandse agro-foodcomplex in perspectief*, LNV, Den Haag 2000.
- 22 Maathuis E. e.a., *De herstructurering van de glastuinbouw in het Westland*, Expertisecentrum LNV, rapport 228, Ede, juli 2000.
- 23 Meijl van H., L. van Horen, A. Wolters, *Een wereld te winnen; strategische keuzes in de glastuinbouwtoelevering*, Oktober 1999, Rapport 3.99.12 LEI, Den Haag.
- 24 NDV, LNV, KLICT, *Fresh Consolidation Centres, inspelen op veranderende markteisen en verschuivende stromen*, Nederland Distributieland, LNV, KLICT, 2000.
- 25 Nieuwkoop P., N.J.A. van der Velden en A.P. Verhaegh, *Elektriciteitsverbruik op glastuinbouwbedrijven*, mededeling 624, LEI-DLO, 1998.
- 26 NRLO, SIGN, *Glastuinbouw 2020, Wat te doen voor een duurzame, gerespecteerde glastuinbouw in Nederland?*, NRLO-rapport nr. 2000/6, Den Haag, 2000.
- 27 Oosten van H.J., Alleblas J.T.W., N.S.P. de Groot, S. Klaver, J.C.A.C. van Wijk, *Dynamiek in internationale netwerken van de (glas)tuinbouw*, SIGN, NRLO rapport nr. 2000/13, Den Haag, 2000.
- 28 Productschap Tuinbouw, *Uitgerekend De Tuinbouw*, Zoetermeer, 2000.
- 29 Rabobank, *De kracht van het Westland; een economische verkenning*, Rabobank/Kamer van Koophandel, 1999.
- 30 Rabobank, *Perspectief op de glasbloementeel*, Rabobank Nederland AB, Eindhoven, 2000.
- 31 Schutte A. e.a., *Agribusiness en primaire sector; een kwestie van balans*, EC-LNV intern discussiedocument, conceptversie 2.0, Ede, juni 2000.
- 32 Stichting Agroketenkennis, *Agrologistiek 2015: milieuvriendelijk en marktgericht. Prioriteiten voor kennisontwikkeling*, NRLO-rapport nr. 98/23., Den Haag, 1998.
- 33 Vliet van J. e.a., *Het glastuinbouwgebied in 2020; Fase 2 concepten voor een duurzame inrichting*, publicatie 144, EC-LNV, Ede, 1999.
- 34 Vliet van J. en D. Rouwenhorst, *Beoordelingskader glastuinbouwgebieden op verkeer- en vervoeraspecten*, Outline, EC-LNV/AVV-V&W, 2000.
- 35 Vliet van J., C. Sas, D. Rouwenhorst en P. Huijbregts, *Vestigingsgebieden voor de glastuinbouw: aspecten op het gebied van verkeer en vervoer*, publicatie 173, EC-LNV, Ede, 2000.
- 36 VROM, LNV, EZ, *Ruimtelijke visie op de glastuinbouw*, bouwsteen glastuinbouw Vijno, Ministeries van VROM LNV en EZ, december 2000.
- 37 Woerden van S.C. en J.P. Bakker, *Kwantitatieve informatie voor de glastuinbouw 2000-2001, groenten – snijbloemen – potplanten*, PBG/EC-LNV, Naaldwijk, 2000.

Bijlage 1 Statistiek van het bodemgebruik, CBS

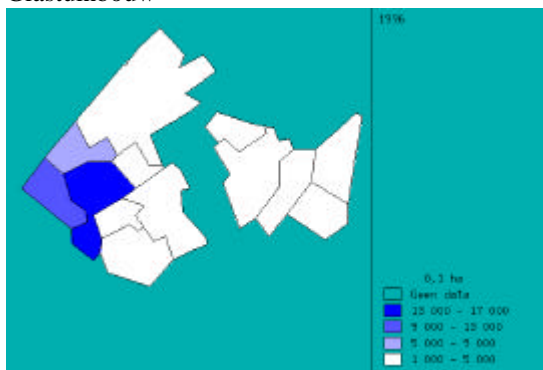
Agrarisch gebruik

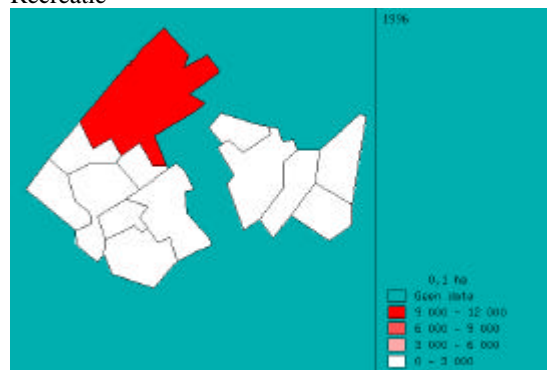
Verkeer

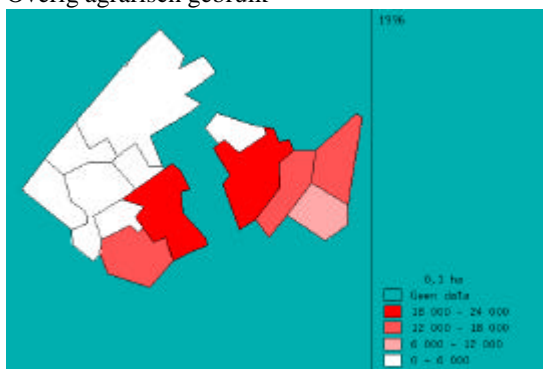
Glastuinbouw

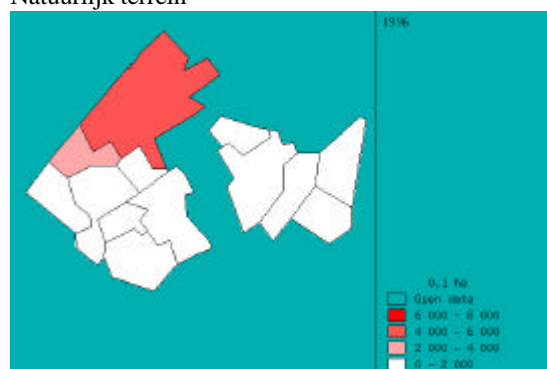
Recreatie

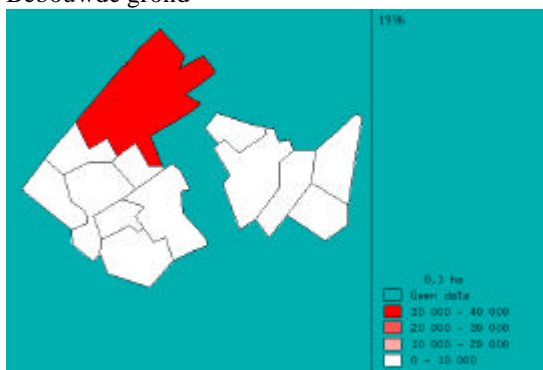
Overig agrarisch gebruik

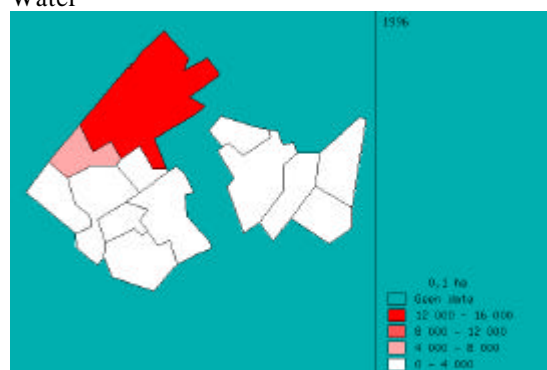
Natuurlijk terrein

Bebouwde grond

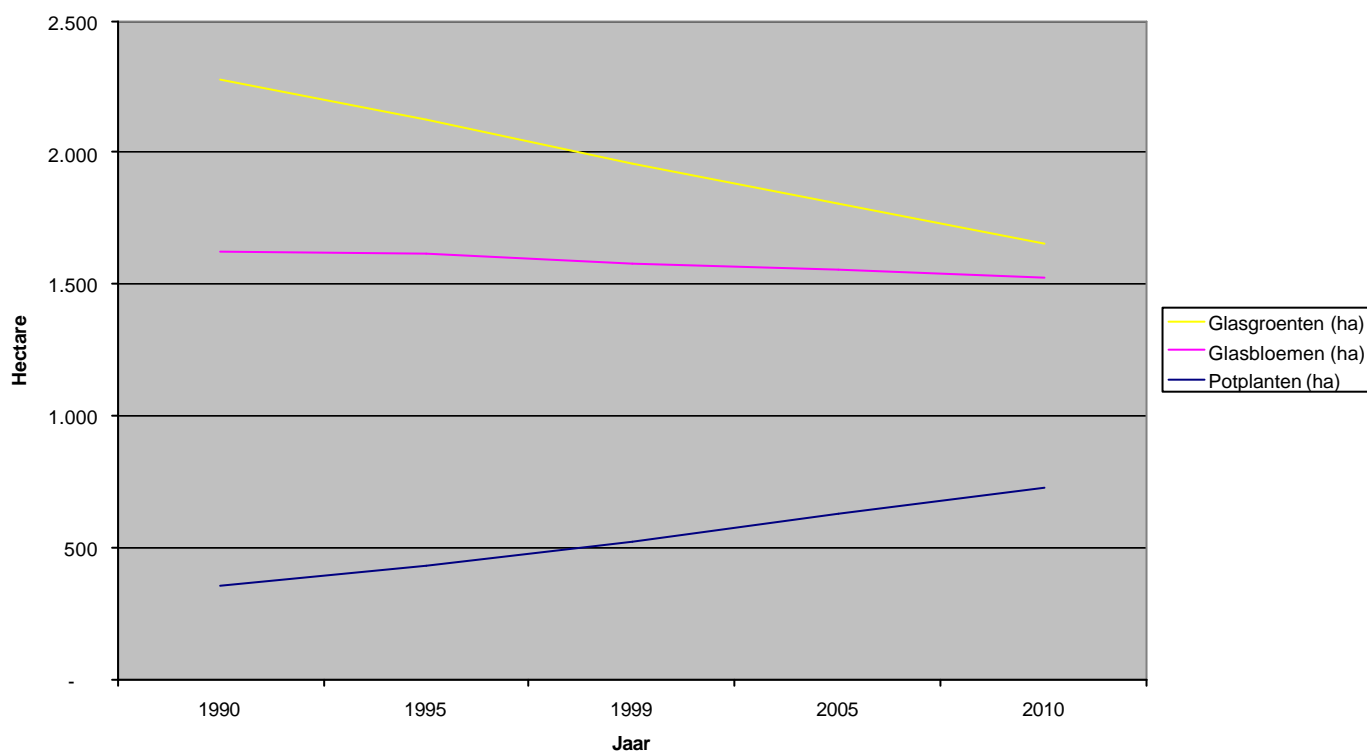
Water

Bijlage 2 Trend in areaal

Areaal Deelsector (hectare)	Jaar						
	Historisch			Trend			
	1990	1995	1999	2005	2010	2010	
			aandeel		aandeel		
Glasgroenten	2.277	2.127	1.962	48%	1.804	1.650	42%
Glasbloemen	1.626	1.619	1.578	39%	1.552	1.525	39%
Potplanten	351	427	523	13%	629	724	19%
Totaal	4.254	4.173	4.063	100%	3.985	3.899	100%

Trend areaal deelsectoren

Bijlage 3A Eenheidstabel 1999

EENHEIDSTABEL 1999

Snijbloemen Potplanten Glasgroenten Eenheid Opm.

Werkgelegenheid	6,35	6,5	6,19	1
			arbeidsjaren/ha	
Totale opbrengsten	99,3	120,7	71 f / m2	2
Milieuparameters				
Water	0,92	0,92	0,92 m3/m2	3
Energie-equivalenten	17,2	15,2	16,3 10 ⁻³ GJ/ha	4+5
Elektriciteit	23,1	16,5	5,4 kWh/m2	4
Gas	43	39	45 m3/m2	5
CO2 uitstoot	77	70	81 kg/m2	6
Gewasbescherming doel 2000	38,3	38,3	48,3 kg w.s./ha	7
N stikstof emissie doel 2000	250	250	250 kg/ha	8
P stikstof emissie doel 2000	17	17	17 kg/ha	9
Verkeersbewegingen				
Vrachtverkeer producten	2160	280	175 Aantal	10
Vrachtverkeer materialen	130	130	87 Aantal	11

- 1) KWIN 2000-2001, tabel 10 (potplanten: pot- en perkplanten onder glas)
- 2) LEI Bedrijfsuitkomsten gemiddeld bedrijf (in guldens) per m2 glas (1998)
- 3) Water; waarde op jaarbasis. Hiervan wordt 0,6 m3/m2 opgenomen door het gewas (Inschatting EC-LNV). Het water wordt onttrokken uit regenw.bassins. In het algemeen geldt dat groenten meer water verbruiken dan bloemen en potplanten.
- 4) Bron 37 gasverbruik: KWIN 2000-2001, tabel 17. Energie-equivalenten per hectare (gasverbruik maal 351,7) gebaseerd op schatting EC-LNV.
- 5) Bron elektriciteitsverbruik: 'Elektriciteitsverbruik op glastuinbouwbedrijven', LEI-DLO mededeling 624, 1998. Waarden gelden voor totaal elektriciteitsverbruik in 1994. Het gebruik wordt sterk bepaald door intensieve- en extensieve teelt. Verder is het verbruik voor assimilatiebelichting groot (115,3 kWh/m2). Energie-equivalenten per hectare (elektriciteitsverbruik maal 90) gebaseerd op schatting EC-LNV.
- 6) De CO2 uitstoot is 1,8 kg per m3-gasverbranding (Inschatting EC-LNV). De waarden zijn bepaald door de onder 1) vermelde waarden te vermenigvuldigen met 1,8.
- 7) Gewasbescherming emissie werkzame stof (w.s.) Doelwaarden 2000, EC-LNV: Rapport nr. 251, tabel 2.
- 8) N: Doelwaarden 2000, EC-LNV: Rapport nr. 251, tabel 2.
- 9) P: Doelwaarden 2000, EC-LNV: Rapport nr. 251, tabel 2.
- 10) De cijfers zijn gebaseerd op EC-publicatie 273 (bron 35) voor nieuwe gebieden waarbij grote ladingen worden getransporteerd. Kleinschalig vervoer zoals veel voorkomt in het studiegebied is hierin niet meegenomen. Verder is het aantal verkeersbewegingen in nabijheid van de veiling hoger doordat in nabijheid van de veiling minder efficiënte transporten plaatsvinden: er wordt gereden met 75% volle lading. Het aantal verkeersbewegingen voor afvoer van producten in het studiegebied zal daarom in absolute zin wat hoger uitkomen, voor glasgroenten: 175. Waarden uit bron 35 zijn voor de glasbloemenbedrijven vermenigvuldigd met 2,5 omdat sierteeltbedrijven in het studiegebied kleiner zijn (0,8 ha) dan aangenomen in bron 35 (2 ha). Lokaal komt daarmee het vrachtverkeer voor glasbloemenbedrijven op 2160 bewegingen per ha netto glas, per jaar.
- 11) Verkeersbewegingen voor aanvoer van materialen zijn gebaseerd op cijfers van EC-publicatie 273 (bron 35).

Bijlage 3B Eenheidstabel 2010

EENHEIDSTABEL 2010

Autonome ontwikkeling

	Snijbloemen	Potplanten	Glasgroenten	Eenheid	Opm.
Werkgelegenheid	6,9	6,8	7,1	Arbeidsjaren/ha	1
Totale opbrengsten	147	179	105	f / m ²	2
Milieuparameters					
Water	0,9	0,9	0,9	m ³ /m ²	3
Energie-equivalenten	12,7	12,7	12,7	10 ⁻³ GJ/ha	4
Gewasbescherming doel 2010	33,4	33,4	16,5	kg w.s./ha	7
N stikstof emissie doel 2010	42	42	42	kg/ha	8
P stikstof emissie doel 2010	4	4	4	kg/ha	9
Verkeersbewegingen					
Vrachtverkeer producten	864	112	105		10
Vrachtverkeer materialen	130	130	87		11

- 1) Trend van 1990-2000 leidt tot meer arbeid/ha; echter door mechanisatie stijgt de arbeidsbehoefte minder snel tot 2010. Inschatting is dat arbeidsinzet per ha voor snijbloemen respectievelijk potplanten en glasgroenten stijgt met 10, respectievelijk 5 en 15%¹⁾
- 2) Ca. 4% opbrengststijging jaarlijks. Dit komt door productieverhoging (2%) en door inflatiecorrectie
- 3) Water: Op basis van KWIN tabel 82: gemiddelde waarden over een periode van 10 jaar is het watergebruik bepaald voor tomatenteelt (0,9m³/m²).
- 4) Autonome ontwikkeling energieverbruik: zie waarden AMvB in handboek milieumaatregelen glastuinbouw editie 2000. Energie-equivalenten energiedoel 2010 zie - publicatie nr. 251, tabel 2.
- 7) EC-LNV publicatie 251 tabel 2, sectordoelen in verbruikswaarde.
- 8) EC-LNV publicatie 251 tabel 2, sectordoelen in verbruikswaarde emissie.
- 9) Zie 8.
- 10) Zie toelichting 1999, bijlage 3A. Opmerking: door herstructurering zal het aandeel grote bedrijven zal toenemen waardoor lokaal door efficiënter transport minder verkeersbewegingen worden gegenereerd (bron 35).
- 11) Zie 10)